

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องชาติ

ชาติ (Nation) มีรากเหง้ามาจากภาษาละติน Nasci แปลว่า การเกิดหรือกำเนิด (to be born) และ Natio ซึ่งแปลว่าเป็นของหรือมาจากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งโดยกำเนิด (belonging together by birth or place of birth) การเรียกบุคคลใดว่าเป็นคนชาติใดจึงต้องดูว่าเขาเกิดจากคนชนิดใด และในสถานที่แบบไหน

หลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789 คำว่าชาติ มีความหมายถึงองค์รวมของประชาชนซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากองค์รวมอื่นๆ องค์รวมนี้ถูกมองว่าเป็นบุคคลขนาดใหญ่คนหนึ่ง (a single person) ซึ่งมีเจตน์จำนงเดียว (a single will) มีเป้าประสงค์ร่วมเพียงหนึ่งเดียว (a single common purpose) และที่สำคัญคือเป็นที่มาของอำนาจอธิปไตย(สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 70-71)

เมื่อกล่าวถึง ชาติ ในฐานะที่เป็นองค์รวมของประชาชนในปัจจุบัน เราสามารถพิจารณาได้อย่างน้อย 3 ความหมาย

1.ชาติในทางวัฒนธรรม (Cultural nation)

ชาติในทางวัฒนธรรม หมายถึง การมองเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มบุคคลหนึ่งๆ โดยที่ดูเชื้อสายเผ่าพันธุ์หรือวัฒนธรรมของพวกเขา ได้แก่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ฯลฯ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลกลุ่มหนึ่งๆมีความแตกต่างไปจากคนกลุ่มอื่นๆ

2.ชาติในทางการเมือง (Political nations)

ชาติในความหมายทางการเมืองอาจสืบย้อนหลังไปถึงข้อเขียนของ Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1778) ซึ่ง ชาติ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ผูกพันอยู่ด้วยกันโดยถือเกณฑ์การเป็นพลเมือง (Citizenship) ของหน่วยหรือสังคมการเมืองเดียวกัน ชาติในความหมายนี้จึงไม่สนใจว่า ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแม้แต่เชื้อสายเผ่าพันธุ์ของคนเหล่านั้นจะเป็นเช่นไร トラบใดที่เป็นพลเมืองภายใต้การปกครองของสังคมการเมืองเดียวกัน แต่ละคนย่อมมีส่วนร่วมในอำนาจอธิปไตยของประชาชน (popular sovereignty) เท่าๆกับพลเมืองคนอื่นๆ และอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นผลรวมของพลเมืองทั้งหมดนี้ สะท้อนออกเป็นแนวคิดเรื่อง เจตน์จำนงทั่วไป (general will) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีพลังสำคัญในการปลุกเร้าผลักดันให้เกิดการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ในช่วงเวลาแห่งการปฏิวัติฝรั่งเศสความผันผวนของเหตุการณ์ต่างๆ ก่อให้เกิดการพัฒนาความคิดทางการเมือง

ว่าอำนาจสูงสุดเหนือชีวิตผู้คนทั้งมวลในแผ่นดินฝรั่งเศสนั้นมีใช่เป็นของกษัตริย์ แต่เป็นของประชาชนและตั้งอยู่บนชาติฝรั่งเศส

ชาติในความหมายทางการเมืองตามที่กล่าวนี้ มีบทบาทสูงสุดในยุโรปตะวันตกในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งปัจจัยบางประการที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ดังกล่าว ได้แก่ การที่ประเทศต่างๆ สร้างธงชาติและเพลงชาติขึ้นใช้เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติของตน และส่งผ่านหรือกระตุ้นให้เกิดความรักความผูกพันในชาติของตนด้วยระบบการศึกษาขั้นประถมศึกษา ซึ่งประเทศต่างๆ ในยุโรปตะวันตกสนับสนุนให้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในปลายศตวรรษที่ 19

ชาติในความหมายทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำทางการเมืองของประเทศหนึ่งๆ) สร้าง หรือ ประดิษฐ์ขึ้นมากกว่าจะเป็นสิ่งที่กาลเวลาได้ช่วยให้เกิดวิวัฒนาการขึ้นเองทีละเล็กทีละน้อย ฮอบส์บอว์ม (Hobsbawm) กล่าวว่า ชาติทางการเมืองนี้ เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (invented traditions) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า สำนึกเรื่องความรักชาติ เป็นตัวสร้างให้เกิดชาติในความหมายทางการเมืองขึ้น (Nationalism creates nations, not the other way round)

แอนเดอร์สัน (Anderson) เรียกชาติทางการเมืองนี้ว่าเป็นชุมชนที่ถูกจินตนาการขึ้น (imagined communities) ซึ่งเกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น ระบบการศึกษาสมัยใหม่ซึ่งเป็นการศึกษาแบบมวลชน ระบบสื่อสารมวลชน และการหล่อหลอมกลมเกลียวทางการเมือง

3. ชาติในทางจิตวิทยา (psychological nation)

ชาติในความหมายทางจิตวิทยานี้รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า ความรักในปิตุภูมิ (Patriotism) คำว่า Patriotism มาจากคำภาษาละติน patria ซึ่งแปลว่า ปิตุภูมิ/fatherland หรือดินแดนที่เป็นผู้ให้กำเนิด ความรักในปิตุภูมิ หรือ บ้านเกิดเมืองนอน นี้ เป็นความผูกพันทางจิตใจที่บุคคลมีต่อสถานที่ที่ตนเองเกิดและเจริญเติบโตขึ้น ความผูกพันทางจิตใจ (psychological attachment) ดังกล่าวนี้ถือเป็นเรื่องปกติที่บุคคลย่อมมีความผูกพันกับสถานที่ที่ตนเองคุ้นเคย และความคุ้นเคยก่อให้เกิดความสะดวกสบายและความรู้สึกปลอดภัย ความรักในปิตุภูมิหรือความรักในบ้านเกิดเมืองนอนจึงเป็นสิ่งที่มีความรู้สึกหรืออุดมการณ์แบบชาตินิยม(สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 71-73)

แม้นักวิชาการส่วนใหญ่จะเห็นว่า รัฐ ชาติ สังคมสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่ถูกจินตนาการขึ้นหรือประดิษฐ์สร้างขึ้นมาใหม่ ในช่วงระยะเวลาเพียงประมาณ 200 ปีที่ผ่านมาเอง แต่ก็ยังมีความต่างในความเห็นเป็นสองกระแสใหญ่ๆ กระแสหนึ่งซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นสำนักสมัยใหม่ (modernist) ได้แก่ นักคิด เช่น E. H. Carr, H.Kohn, E. Kedourie, E. Gellner, B. Anderson, K. Deutsch เน้นการเกิดชาติที่แยกขาดจากอดีตอย่างสิ้นเชิง หรือเกือบจะสิ้นเชิง โดยมองว่า ความคิด

เรื่องชาติ เป็นผลผลิตของปัจจัยของโลกยุคสมัยใหม่หลายประการ เช่นการปฏิวัติระบบความคิด การเมืองหรือปรัชญาสมัยใหม่ การปฏิวัติอุตสาหกรรม การปฏิวัติเทคโนโลยีสื่อสารคือ การพิมพ์ การเกิดชนชั้นกลาง เป็นต้น กระแสที่สอง อาจเรียกว่าสำนักเก่าแก่โบราณ (primordially) อาทิ นักคิด เช่น A. D. Smith ซึ่งมองว่าความเป็นชาติมีมาก่อนสมัยใหม่ มองว่าชาติมีที่มาจากรากเหง้าในอดีตที่เก่าแก่กว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรม หรือการก่อเกิดของยุคสมัยใหม่ เช่น มาจากความเชื่อในการมีบรรพบุรุษร่วมกัน ในกลุ่มคนญี่ปุ่น จีน ไทย มีแผ่นดินกำเนิดพิเศษเดียวกัน เช่น ของยิวของทิเบต เป็นต้น นักคิดกลุ่มนี้ก็มี C. Geertz, L. Greenfield A. Marzui A. D. Smiths ซึ่งมองว่าความเป็นชาติมีมาก่อนสมัยใหม่ ตั้งแต่ยุคกลางของยุโรป หรือเก่าแก่งว่านั้นในภูมิภาคอื่น Seton Watson ซึ่งมองว่าชาตินิยมของอังกฤษกับฝรั่งเศสเกิดขึ้นในช่วงสงคราม 100 ปี (1339 – 1453) ระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส หรือ E. Hill ที่เชื่อว่า English Reformation เริ่มทำให้เกิดชาตินิยมในหมู่ราชวงศ์กษัตริย์ของอังกฤษ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16-19 มาแล้ว(ธีรยุทธ บุญมี, 2547: 31-32)

เหตุผลของแนวคิด Primordially

นักทฤษฎีในสายนี้มองว่ามนุษย์กลุ่มต่างๆมักมีรากฐานทางชาติพันธุ์และสัญลักษณ์ ที่สืบเนื่องมายาวนาน และเมื่อมาถึงศตวรรษที่ 18 รากฐานทางชาติพันธุ์และสัญลักษณ์นี้ก็ได้ถูกนำมาใช้สร้างเป็นความคิดชาตินิยมขึ้น Clifford Geertz เป็นนักวิชาการคนแรกที่พูดถึงรากฐานเหล่านี้ ซึ่งได้แก่ (1) การสืบสายเลือดเดียวกัน (2) เผ่าพันธุ์หรือชาติพันธุ์ (3) ภาษา (4) ศาสนา (5) พื้นดินถิ่นฐาน (6) ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมร่วมกัน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องถือว่าชาติเป็นสิ่งที่เกิดมาเก่าแก่โบราณ ไม่ได้เป็นผลผลิตสมัยใหม่แต่อย่างใด

Geertz (1963) ถือว่าคนทั่วไปมักถือเอาความผูกพัน 6 อย่างดังกล่าวข้างต้นเป็นสิ่งดำรงอยู่หรือติดตัวมาแต่แรกเกิด ทุกคนในโลกปัจจุบันเกิดมาก็ล้วนแต่มีความเป็นชาติใดชาติหนึ่งติดตัวมันจึงมีลักษณะถูกบังคับให้เราคล้อยตามมัน ความรู้สึกผูกพันของเราต่อมัน จึงมีตั้งแต่ความยำเกรง ชื่นชม สูงส่ง จนกระทั่งศักดิ์สิทธิ์ Greenfield (1982) มองความผูกพันดังกล่าวคล้ายกับว่าเป็น “รากฐานแห่งจิตสำนึกทางสังคม และเป็นกรอบที่เราจะรู้สึกและความรับรู้โลกภายนอกให้แก่เรา” Geertz เรียกความผูกพันนี้ว่า ความผูกพันแบบเก่าแก่โบราณ (primordial tie) ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า ความผูกพันเชิงประชาสังคม (civic tie) ซึ่งเป็นความผูกพันแบบปัจเจกบุคคลในสังคมสมัยใหม่ เน้นการปฏิบัติหน้าที่ทางสังคม การเมืองหรือ civic duty ของแต่ละคนไป โดยไม่ต้องคำนึงถึงปัจจัยดั้งเดิมและอื่นๆ การจำแนกเช่นนี้ช่วยให้นักทฤษฎีรุ่นหลังนำไปจำแนกความคิดชาตินิยมสองแบบคือ ชาตินิยมแบบพลเมืองหรือประชาสังคม (civic nationalism) และชาตินิยมแบบชาติพันธุ์และวัฒนธรรม (ethnic cultural nationalism) (อ้างใน ธีรยุทธ บุญมี, 2547: 32-33)

นักประวัติศาสตร์ **Hugh Seton Watson** (1977) เสนอว่า มีทั้งชาติที่เกิดใหม่และชาติที่สืบเนื่องมาเก่าแก่ตั้งแต่ยุคกลาง ซึ่งเกิดมาช้าและค่อยเป็นค่อยไปจากการเติบโตของประชากร รัฐการค้าและการคมนาคม **A. D. Smith** เสนอว่ามีลักษณะความเป็นชาติพันธุ์สองแบบ แบบแรกเป็นแบบแนวข้าง จำกัดเฉพาะชนชั้นนำ (aristocratic ethnic) ซึ่งอาจจะครอบคลุมอาณาเขตกว้างขวางแต่ไม่มีความรู้สึกชาตินิยมมากนักในหมู่ประชากร แบบที่สองเป็นแบบแนวลึกลงไปสู่ประชาชน (demotic) ซึ่งมักเกิดควบคู่ไปกับความเป็นประชาคมทางศาสนา **ชาติพันธุ์ในลักษณะแรก** ทำให้เกิดความเป็นชาติโดยเกิดรัฐราชการซึ่งค่อยๆผนวกเอาชนชั้นล่างทางสังคมเข้ามาเรื่อยๆ **ชาติพันธุ์ในลักษณะที่สอง** เกิดความเป็นชาติโดยผ่านการตื่นตัวของปัญญาชน ซึ่งต้องสู้กับอำนาจทางศาสนาเดิม หรือต่อสู้กับการคุกคามของรัฐศัตรู(อ้างใน ชีรยุทธ บุญมี, 2547: 33-34)

John Armstrong ใน Nations before Nationalism (1982) ก็เสนอแนวคิดที่น่าสนใจ ความเป็นชาติพันธุ์มีลักษณะขึ้นกับวัฏจักรของมัน บางครั้งความเป็นชาติพันธุ์ อาจจะเข้มข้น มีบทบาทสูงจนเชื่อมขนานไปกับประชาคมการเมืองหรือรัฐ บางช่วงก็อ่อนด้อยบทบาทจนไม่ได้สัมพันธ์ผูกติดกับความเป็นรัฐ ดังนั้นลักษณะที่รัฐผูกติดกับชาติพันธุ์จึงไม่ได้เป็นสิ่งเกิดในยุคสมัยใหม่อย่างเดียว แต่อาจเกิดมาเก่าแก่นับพันปีมาแล้วก็ได้(อ้างใน ชีรยุทธ บุญมี, 2547: 34)

เหตุผลของแนวคิดแบบ Modernist

แนวคิดนี้เป็นกระแสหลักในวงวิชาการปัจจุบัน แนวคิดนี้มองว่า **ชาติ** และ **ชาตินิยม** เป็นการรังสรรค์ใหม่ แม้แต่**ชาติพันธุ์** เช่น ความเป็นฝรั่งเศส ความเป็นอังกฤษ ก็เป็นผลผลิตจากกระบวนการทำงานของอุดมการณ์ชาตินิยม ความเป็น British ถูกสร้างครอบลงไปให้กับชาติอังกฤษ สกอต เวลส์ ในช่วงที่เกิดสงครามระหว่างพวกเขาซึ่งเป็นโปรเตสแตนต์ กับพวกฝรั่งเศส ซึ่งเป็นคาทอลิก ในปี 1707 – 1837 (Colley 1992) ความเป็นชาวเดนมาร์ก ก็เป็นสิ่งใหม่ซึ่งเพิ่งปลูกฝังลงไปในช่วงที่ชาวนาต้องจับอาวุธลุกขึ้นมาสู้กับเยอรมันในช่วงปลายทศวรรษ 1850 เพื่อให้ชาวนาเหล่านั้นมีอัตลักษณ์ มีความรู้สึกผูกพันเป็นหมู่เหล่าร่วมกัน ในขณะที่พวกนักคิดเสรีนิยมทางเดนมาร์กกลับเข้าร่วมกับฝ่ายขบวนการมหา-เยอรมัน เพลงชาติและธงชาติเดนมาร์กก็เกิดขึ้นในช่วงนี้เอง(อ้างใน ชีรยุทธ บุญมี, 2547: 35)

ประเด็นที่ว่า รัฐชาติเป็นผลผลิตของยุคสมัยใหม่มีคำอธิบายหลายกระแสด้วยกันคือ

ทฤษฎีที่ว่าชาตินิยมเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองใหม่ที่เกิดขึ้นมาแทนที่อุดมการณ์ทาง

ศาสนาหรือราชาธิปไตย

แนวทฤษฎีนี้ยังแบ่งออกเป็นสองสาย สายแรกมองไปที่ความคิดการเมืองของ Thomas Hobbes, John Locke, Rousseau ที่เน้นสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล จนส่งผลให้เกิดการปฏิวัติอังกฤษ ฝรั่งเศสขึ้น แต่เนื่องจากทฤษฎีของพวกเขาเน้นสิทธิของมนุษย์ที่เป็นสากล ซึ่งไม่สามารถ

กำหนดขอบเขตได้ว่าควรจะสิ้นสุดตรงไหน ในที่สุดจึงยังไม่เกิดความคิดเรื่อง ชาติ รัฐ และความ เป็นพลเมืองของชาติและรัฐนั้นๆ ขึ้น ความคิดเรื่องชาติเกิดขึ้นเพราะถูกเสริมด้วยการเปลี่ยนแปลง ทางการเมืองในฝรั่งเศสในปี 1989 และต่อมาสามารถเปลี่ยนแปลงได้เถลิงอำนาจและทำสงครามขยายไปทาง ยุโรป ด้วยข้ออ้างจะ “สร้างสังคมวิไลซ์” หรือปลดปล่อยประชาชนชาติต่าง ๆ ให้มีสิทธิเสรีภาพเฉก เช่นเดียวกับฝรั่งเศส (ในช่วงต้นจึงได้รับความสนับสนุนจากปัญญาชนหลายประเทศโดยเฉพาะ เยอรมัน เช่น Kant , Hegel , Bethoven ซึ่งแต่งเพลงสรรเสริญไปเถลิงว่าเป็นผู้ปลดปล่อย มนุษยชาติ สาเหตุที่ Hegel เสนอทฤษฎีว่ารัฐเป็นจุดสูงสุดในการพัฒนาของสปีดสากลเนื่องจาก ความสำเร็จของการปฏิวัติที่ฝรั่งเศส การปฏิวัติฝรั่งเศสทำให้ Hegel มองว่ารัฐเป็นรางวัลอันยิ่งใหญ่ ที่สุดที่สามัญชน ชาวนา ชนชั้นกลาง ปัญญาชนฝรั่งเศสช่วงชิงมาได้จากกษัตริย์ฝรั่งเศส) สายที่สอง มองการเกิดชาตินิยมว่าเกิดจากแนวคิดแบบโรแมนติก ซึ่งเป็นกระแสความคิดของปัญญาชน เยอรมันที่ยังติดขัดอยู่กับเรื่องของจิตวิญญาณ ศรัทธา อารมณ์ ที่สูญหายไปเนื่องจากกระแส วิทยาศาสตร์ ลัทธิเหตุผลนิยม หรือขบวนการ Enlightenment ที่รุ่งเรืองมากในหมู่นักคิดอังกฤษ ฝรั่งเศส ซึ่งส่งผลให้อังกฤษและฝรั่งเศสมีความเปลี่ยนแปลงในทางชีวิตวัตถุ และทางการเมืองก่อน เยอรมัน Kedourie(1960) เป็นคนแรกที่ศึกษาการเกิด “ชาตินิยม” จากประวัติศาสตร์ความคิด Kedourie วิพากษ์แนวคิดของ Immanuel Kant (1724-1804) ซึ่งมองมนุษย์ในฐานะเป็นอธิปไตย (antonomy) เหนือตัวเอง เป็นอธิการ (subject) ของการกระทำ ความรอบรู้ ศิลธรรม คุณธรรม รสนิยมของตนเอง ซึ่งถ้ามีการขยายมาสู่ประเด็นทางการเมืองก็คือมีสิทธิที่จะกำหนดความเป็นไป ของตนเอง(self-determination) ของสังคมหรือหน่วยการเมืองหนึ่งๆ แนวคิดนี้ของKant ต่อมาได้ กลายเป็นหลักคิดสำคัญหนึ่งของความคิดชาตินิยม

ทฤษฎีชาติเกิดจากการเกิดยุคอุตสาหกรรม (Industrialization) และการทำให้ทันสมัย (modernization)

Ernest Gellner (1925-1995) เป็นนักทฤษฎีเกี่ยวกับชาตินิยมที่สำคัญที่สุดคนหนึ่ง เขาเขียน งานไว้หลายชิ้น เช่น Thought and Change (1964) , Nations and Nationalism (1983) , Nationalism (1997 พิมพ์หลังเสียชีวิต) ซึ่งเป็นงานสังคมวิทยาที่หนักแน่นครอบคลุมแง่มุมกว้างขวางเกี่ยวกับการ ก่อตัวและพัฒนาการของกระแสความคิดชาตินิยม

Gellner เสนอว่า ชาติและชาตินิยมเป็นผลพวงจากการขยายตัวของแนวคิดอุตสาหกรรม นิยมและสังคมสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะ Gellner มองว่าสังคมแบบเกษตรกรรมโดยตัวมันเอง ไม่พร้อม จะรับเอาทั้งความคิด และรูปแบบของชาติและชาตินิยมได้ด้วยเหตุผลดังนี้

(ก) สังคมสมัยใหม่ หรืออุตสาหกรรมมีจุดมุ่งหมายที่การเจริญเติบโต (growth oriented)ซึ่ง ต้องการ การติดต่อประสานงานที่มีประสิทธิภาพ มีลักษณะเป็นมาตรฐานสากลทั่วทั้งสังคมของตน

จึงต้องการความเป็นหนึ่งเดียว หรือพยายามสร้างความเป็นหนึ่งเดียวทางชาติพันธุ์ ในขณะที่สังคมเกษตรกรรมสามารถอยู่กับลักษณะความเป็นพหุนิยม มีบ่อยครั้งที่สังคมเกษตรกรรมยกระดับคนกลุ่มน้อยให้มีฐานะพิเศษ เพื่อทำหน้าที่เฉพาะในการบริการบางอย่าง เช่น หน้าที่ในการเก็บภาษี การค้า การเงินการคลัง การทหาร ที่ปรึกษาด้านพิธีกรรม และมักใช้กุศโลบายที่จะให้คนกลุ่มนี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะคน เพื่อให้แยกออกจากประชาชนทั่วไป แต่ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองนั้น ๆ โดยตรง เช่น อาจสนับสนุนให้คนต่างชาติ ภาษา วัฒนธรรมมาทำหน้าที่เก็บภาษีอากร ทำหน้าที่ทหารรับจ้าง เพื่อเป็นองครักษ์พิเศษ หรือนำเอาคนศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่ได้รับนับถืออยู่ในฐานะพิเศษ ถือเป็นพระพรหมณ์ ชั้นที่ เป็นคนเชื้อชาติเดียวกันหรือต่างเชื้อชาติมาเป็นที่ปรึกษา หรือใช้ชั้นที่คือคนที่ถูกตอนจนไม่มีความรักกับลูกเมีย และถูกนำมาเลี้ยงดูตั้งแต่เด็ก ๆ เพื่อไม่ให้ผูกคอกับครอบครัวและภูมิภาคเนาเดิม

เหตุผลหลักที่เกิดนโยบายเช่นนี้ ก็เพราะว่าตำแหน่งเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด หากใช้คนชาติพันธุ์เดียวกัน วัฒนธรรมเดียวกัน คนเหล่านี้อาจใช้ตำแหน่งเพื่อประโยชน์กับท้องถิ่นพวกพ้อง ครอบครัวตน จนสะสมกำลังอำนาจมาทำลายกลุ่มผู้ปกครองเดิมได้

กลุ่มที่เลือกเข้ามาทำงานพิเศษนี้จึงมีลักษณะสำคัญคือเป็นคนกลุ่มน้อยที่มีวัฒนธรรมร่วม หรือวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง และมักรักษาวัฒนธรรมนี้เอาไว้ได้อย่างเข้มแข็ง (ถ้ารักษาไม่ได้ถูกกลืนไปในวัฒนธรรมใหญ่ก็ไม่สามารถทำหน้าที่นี้ได้) แต่มีฐานะทางการเมืองและอำนาจทางการเมืองต่ำ(ยกเว้นทหารรับจ้าง) ชะตากรรมของพวกเขาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมและเกิดรัฐชาติขึ้นนั้น เป็นชะตากรรมที่ผันผวนหรือปวดร้าวมาก เพราะเมื่อเกิดระบบอุตสาหกรรมและชาตินิยมขึ้น สังคมใหม่ต้องการให้งานทุกอย่างสื่อสารประสานงานกันได้อย่างไม่มีอุปสรรคและต้องการให้คนทุกกลุ่มมีความเท่าเทียมกันและสามารถทำงานในหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางเท่าที่จะทำได้ คนกลุ่มน้อยที่มีวัฒนธรรมเฉพาะของตนจึงตกที่นั่งลำบาก เพราะพวกเขามีวัฒนธรรมที่ต่าง ไปจากคนกลุ่มใหญ่ และมีอิทธิพลผูกขาดกิจการบางอย่างอยู่ รวมทั้งมีฐานะที่ต่ำกว่าคนส่วนใหญ่ อันเนื่องมาจากบทบาทการผูกขาดนั้น ๆ จึงตกเป็นเป้าหมายของการเกลียดชังประเทศไทยเราเมื่อเริ่มสร้างรัฐชาติของตน และพยายามทำให้เกิดความรู้สึกว่าชาติเป็นของคนไทย จึงใช้นโยบายหลักโตโจมตีคนจีนในประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ 6 ใช้นโยบายโตโจมตีคนจีนสมัยจอมพล ป. ถัดกันบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน โดยใช้อำนาจรัฐขึ้นมาตั้งวิสาหกิจต่างๆ แข่งขันกับคนจีน เพิ่งมาเปลี่ยนเป็นนโยบายผนวกรวม (Assimilation) คนจีนก็เมื่อสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

(ข) สังคมสมัยใหม่มีการเน้นให้พรมแดนการเมืองและพรมแดนทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งเดียวกัน คือพรมแดนรัฐ กับ พรมแดนวัฒนธรรมต้องสอดคล้องกัน หรือที่เรียกว่า One State One

Culture ทั้งนี้เพราะสังคมอุตสาหกรรมเน้นความเฉพาะ (specialization) อย่างมาก ส่งผลให้ต้องเกิดระบบการศึกษาที่ต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็มีขนาดใหญ่พอที่จะรองรับความต้องการที่หลากหลายได้ สังคมอุตสาหกรรมจึงต้องการระบบการถ่ายทอดความรู้ หรือระบบการศึกษาทุกระดับที่กว้างปรับตัวได้ดี และมีขนาดใหญ่มาก จนไม่มีองค์กรใดในสังคมจะรองรับได้นอกจากรัฐเท่านั้น (องค์การใหญ่สุดในสังคมหรือชุมชนอาจเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ที่ให้สนามกีฬาแก่ชุมชน สโมสรพักผ่อนหย่อนใจ บ้านพักแก่คนงาน แต่ไม่มีองค์กรใดสามารถให้การศึกษาในลักษณะใหม่แก่ชุมชนได้) ในยุคสมัยใหม่ รัฐกับชาติซึ่งก็คือภาษาหรือวัฒนธรรมจึงต้องพัฒนาเคียงคู่กันไป

ในสังคมเกษตรกรรมไม่มีความจำเป็นที่พรมแดนการเมืองกับวัฒนธรรมต้องสอดคล้องกัน ในประวัติศาสตร์อาณาจักรใหญ่ๆ เช่น อาณาจักรออตโตมัน อาณาจักรมองโกลของเจงกิสข่าน อาณาจักรโรมัน ใช้รูปแบบการปกครองหลากหลาย ใช้กฎหมายทั้งท้องถิ่นและส่วนกลาง ใช้ภาษาหลากหลายเป็นร้อยภาษาก็มี จนต้องใช้ล่ามจำนวนมากคอยแปลการติดต่อราชการระหว่างเขตหนึ่งกับอีกเขตหนึ่ง คนในยุคก่อนไม่รู้ลึกถึงความจำเป็นที่ต้องมีภาษาเดียวกัน วัฒนธรรมเดียวกัน แม้แต่รัฐเล็ก ๆ ในสิบสองปีนนา หรือในพม่าก็เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมข่า ขมุ เป็นพรมแดนทางการเมืองเดียวกัน แต่ต่างวัฒนธรรมกัน ไทยใหญ่กับกะฉิ่นในพม่าที่ศึกษาโดย Leach (1964) ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งสะท้อนว่าก่อนจะมาตั้งเป็นรัฐชาตินั้น เกือบทุกสังคมเกษตรกรรมมักมีลักษณะพหุลักษณะ หรือความหลากหลายทางเชื้อชาติวัฒนธรรมอยู่

(ก) สังคมอุตสาหกรรมต้องการสร้างชาติในเชิงวัฒนธรรมอย่างยิ่ง จึงเป็นเหตุให้เราได้เห็นการสร้างชนบทธรรมนิยม วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา การพักผ่อนหย่อนใจใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อให้เป็นวัฒนธรรมร่วมของชาติอย่างมหาศาล ในขณะที่สังคมเกษตรกรรม กลับไม่ต้องการวัฒนธรรมร่วม จุดนี้ถือได้ว่า Gellner ได้ให้ข้อสังเกตไว้น่าสนใจ เพราะสวนทางกับความรู้สึกของคนปัจจุบันว่า ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชาวไร่ ชาวนา น่าจะถือเอาวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ส่วนคนสมัยใหม่ น่าจะถือว่าวัฒนธรรมมีความสำคัญน้อยกว่า แต่ Gellner กลับมองว่าสังคมเกษตรให้ความสำคัญกับโครงสร้างมากกว่าวัฒนธรรม คนในสังคมอุตสาหกรรมต่างหากที่ถ่อมมั่นในวัฒนธรรมให้เป็นจุดร่วมทางอัตลักษณ์ของตน เพราะมีความสัมพันธ์ทางสังคมหลวมและหย่อนยาน ส่วนผู้คนในสังคมเกษตรกรรมมีวัฒนธรรมที่แนบแน่นกับวิถีชีวิตอย่างแยกไม่ออก จนกล่าวได้ว่าพวกเขาไม่ได้แยกวัฒนธรรมออกจากวิถีชีวิตประจำวัน

ในสายตา Gellner สิ่งทีคนชนบทให้ความสำคัญมากกว่าคือ สถานะ บทบาท ความสัมพันธ์ทางสังคม เพราะพวกเขาอยู่ในสังคมใกล้ชิด (face-to-face) จึงต้องระมัดระวังการประพฤติปฏิบัติต่อกันตามฐานะ ตำแหน่งและบทบาทในสังคมหรือชุมชนอย่างเคร่งครัด เช่นสังคมไทยแบ่งเป็น

ลำดับศักดิ์ จนมีคำพังเพยว่าคนไทยชอบ “ถือยศถือศักดิ์” หรือมีคำเตือนว่า “อย่าทำตนให้มากพ้นสันศักดิ์”

สังคมเกษตรเป็นสังคมที่ผลิตซ้ำความเหมือนเดิม ผู้คนที่จดจำแบบแผนพฤติกรรมขนบธรรมเนียมระหว่างกันได้ขึ้นใจ และถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะล่วงละเมิดไม่ได้ นักสังคมวิทยา มานุษยวิทยาจึงมองว่าสังคมเกษตรเป็นสังคมปิด เพราะไม่ได้เชื่อมโยงโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมกับความเชื่อเข้าไว้เป็นระบบเดียวกันที่เรียกว่าเป็นจักรวาลวิทยา(Cosmology) ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลง ต่อเมื่อเกิดสังคมอุตสาหกรรม การใช้เหตุผลเชิงวิเคราะห์ Esprit d'analyse มามองชีวิตหรือสังคมอย่างแยกออกเป็นมิติต่างๆ แยกออกจากกัน แล้วนำมาวิเคราะห์ วิจัยหรือสังเคราะห์ จึงได้เกิดเป็นระบบคิดแบบวิทยาศาสตร์ขึ้น สังคมกลายเป็นสังคมเปิดที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

มีตัวอย่างในประวัติศาสตร์ ที่กษัตริย์หรือชนชั้นเจ้านายยึดถือวัฒนธรรมเฉพาะ (Specialized culture) ซึ่งจำกัดอยู่ในวงแคบ ๆ เป็นเครื่องมือในการควบคุมทางสังคม โดยแยกตัวเองเป็นกลุ่มพิเศษ (exclusive group) ขาดออกไปจากประชาชนส่วนใหญ่ ชนชั้นนำเหล่านี้อาศัยระบบสัญลักษณ์ พิธีกรรม ภาษาเฉพาะ ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเครื่องแบ่งแยกตัวเองออกไปหรือปรากฏต่อประชาชนด้วยอำนาจของความสง่า ความอลังการ ความลึกลับ ซึ่งก็คืออำนาจนั่นเอง ตัวอย่างในสังคมไทยก็คือ การใช้วัตถุสัญลักษณ์สำหรับแบ่งลำดับศักดิ์ เช่น เครื่องราชกกุธภัณฑ์ ดาบ พานรอง เสื้อผ้า เสลี่ยง คานหาม หรือพิธีพราหมณ์ พิธีสงฆ์ หรือราชาศัพท์ คำสวดมนต์ภาวนาต่างๆ จึงสรุปได้ว่าในสังคมเกษตรกรรมความเป็นพหูเป็นประโยชน์มากกว่าที่จะสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในแบบสังคมรัฐชาติสมัยใหม่

Gellner สรุปว่าสังคมเกษตรให้ความสำคัญกับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าวัฒนธรรม ซึ่งตรงกันข้ามกับสังคมอุตสาหกรรมที่ผู้คนหลากหลาย คณะเหล่า เคลื่อนย้ายอยู่ตลอดเวลา ในสังคมแบบนี้ ผู้คนไม่มีความรู้เกี่ยวกับตำแหน่งบทบาททางสังคมของผู้อื่น หรือไม่มีทางบอกตำแหน่งหน้าที่ บทบาททางสังคม เช่น เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัย เป็นผู้อำนวยการสำนักงานหนึ่งๆ หรือเป็นนักธุรกิจ ให้ผู้อื่นรับรู้ได้โดยง่าย สิ่งซึ่งผู้คนในสังคมอุตสาหกรรมต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดจึงเป็นวัฒนธรรมร่วมกัน เพื่อให้สามารถสื่อสารกันได้เหมาะสมมีประสิทธิภาพ

(ง) ข้อสังเกตข้างต้นเป็นคำอธิบายที่หนักแน่นว่า สังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมสมัยใหม่ จะต้องการแนวคิดเรื่อง ความเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อให้ได้มีภาษา การศึกษา การติดต่อสื่อสารที่เป็นแบบเดียวกัน มีมาตรฐานเดียวกัน

(จ) Gellner ยังเสนอว่าชาติเกิดจากระบบความคิดใหม่ กล่าวคือสังคมอุตสาหกรรม ตะวันตกยึดหลักการใช้ปัญญาเหตุผล(rationality) มาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งที่เรียกว่า rationality ของตะวันตกจะไม่ได้หมายถึงปัญญาเหตุผลแบบเอเชีย ถึงแม้จะมีความเข้าใจคำนี้หลากหลายต่างกันไป แต่อาจพอสรุปได้เป็น 2 แง่มุมด้วยกัน แง่มุมแรก คือการย้ำถึงความสอดคล้องในเชิงตรรกะ เหตุผล ความสม่ำเสมอ (consistency) ในการใช้เหตุผล ไม่ใช่เลือกใช้เหตุผลชุดหนึ่งในสถานการณ์หนึ่ง และใช้อีกชุดหนึ่งในอีกสถานการณ์หนึ่ง แง่มุมนี้ ทำให้เราสามารถตรวจสอบซ้ำความรู้ ทฤษฎี หรือการทดลองวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีได้ ทำให้ความเชื่อมั่นในความรู้หรือการทำงานได้ผลเกิดขึ้น ในแง่มุมที่สอง rationality หมายถึงการเลือกเอาความคิดทฤษฎีวิธีการที่จะได้ผลมากที่สุด ซึ่งก็คือการเน้นประสิทธิภาพโดยไม่ต้องมีสิ่งอื่นใดมาเป็นอุปสรรคขวางกั้น นี่เป็นที่มาของกระแสวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีนิยม รวมทั้งการแสวงงำไร เป้าหมายสูงสุดของพ่อค้า นักธุรกิจ ผู้ประกอบการในระบบทุนนิยม

การยึดหลักเช่นนี้ส่งผลให้สังคมสมัยใหม่หรือสังคมอุตสาหกรรมมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางวัตถุ ความรู้ อาชีพ อุดมการณ์ และวัฒนธรรม นอกจากนี้แนวคิดแบบวิเคราะห์แยกส่วน ยังมีบทบาทในการแยกย่อย(differentiation) และสร้างความชำนาญ (Specialization) ที่ละเอียดซับซ้อน เช่น อาชีพนักกฎหมายก็มีนักกฎหมายแพ่งพาณิชย์ กฎหมายอาญา กฎหมายมหาชน กฎหมายระหว่างประเทศ ฯลฯ อาชีพวิศวกรก็มีตั้งแต่วิศวกรไฟฟ้า กำลัง ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ Fiber optic ฯลฯ ในการทำงานก็มีการแยกย่อยตามสายงานตามแนวคิดแบบ Ford เช่น การผลิตรถยนต์คันหนึ่งจะกระจายงานตั้งแต่แหวนเบรค แบตเตอรี่ ท่อไอเสีย กระจก น้ำมัน ห้องเครื่อง ฯลฯ อย่างกว้างขวาง แต่ส่วนที่ถูกแยกย่อยไปนี้ก็ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่จะพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ไม่จบสิ้น

นี่เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ยุคนี้เกิดความเชื่อมั่นในคติลัทธิความก้าวหน้าและการพัฒนา หรือการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไม่รู้จบสืบเนื่องกัน รวมทั้งความไม่มีเสถียรภาพทางเทคโนโลยี มีการเพิ่มและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ก็ยังทำให้เกิดความไม่มั่นคงแน่นอนในอาชีพ สถานะทางสังคม และเศรษฐกิจ (เนื่องจากความไม่แน่นอนดังกล่าว รวมทั้งความไม่แน่นอนของระบบตลาด ซึ่งไม่รับประกันความมั่งคั่งให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ) ความไม่มั่นคงนี้ทำให้ทุกคนต้องพร้อมเสมอที่จะเคลื่อนย้ายไปสู่โอกาส อาชีพ การงาน ความสามารถใหม่ ๆ การติดต่อพบปะผู้คนใหม่ ๆ การตรวจสอบ การประเมินผล ทั้งหมดจะทำได้ก็ต่อเมื่อสังคมนั้นมีระบบการศึกษา ระบบการติดต่อสื่อสาร และระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นมาตรฐาน ขณะเดียวกันก็ไม่ควรมีอุปสรรคในรูปแบบเครื่องขวางกั้นทางวัฒนธรรม เช่น ความแตกต่างในวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือความแตกต่างทางสถานะ วรณะ

สังคม อันเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนย้ายทางสังคม ซึ่งอุปสรรคนี้ปกติจะปรากฏอยู่มากในสังคมเกษตรกรรมที่เป็นแบบจารีต(ธีรยุทธ บุญมี, 2547: 35-44)

ชาติเป็นชุมชนจินตนาการที่เกิดจากการประดิษฐ์การสื่อสารรูปแบบใหม่ขึ้น

Karl Deutsch (1966) และ Benedict Anderson (1983) เป็นนักวิชาการสองคนที่เน้นมิติการสื่อสารว่ามีบทบาทสำคัญต่อการเกิดของชาติและชาตินิยม คอยชท์ เสนอว่าชาติเกิดขึ้นได้จากการก่อตัวของระบบสื่อสารซับซ้อน เช่นภาษา (standard code) หรือระบบเสริม auxiliary codes อื่น ๆ เช่น ตัวเลข ขนบธรรมเนียม ประเพณี สัญลักษณ์ (ซึ่งมีหน้าที่บรรจุข่าวสารหรือความหมาย) ห้อยสมุด อนุสาวรีย์ แสตมป์ ป้ายบอกสถานที่ รหัส และระบบสื่อสารทั้งหมดนี้ต้องเชื่อมโยงและเสริม(complementary) ซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ขยายตัวกว้างขวางไปในหมู่สมาชิก ทั้งยังเป็นการสื่อสารที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญต่าง ๆ ได้กว้างขวาง คนที่อยู่ร่วมระบบสื่อสารเดียวกันนี้สามารถรับรู้ถึงประสบการณ์ ความรู้สึกเชิงประวัติศาสตร์ การมีชะตากรรมร่วมกันได้ คอยชท์ถือว่าความเป็นชาติ คือการช่วยให้คนผูกพันกันจากภายใน ด้วยประสิทธิภาพใหม่ของระบบสื่อสารนี้ การเป็นสมาชิกของชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกของชาติแสวงหาเรียนรู้ ฝึกฝน อบรม เพื่อให้ได้มาซึ่งความสามารถในการใช้ระบบการสื่อสารนี้(อ้างใน ธีรยุทธ บุญมี, 2547: 44)

Gellner และ Anderson ซึ่งเสนองานหลังจากคอยชท์ก็ย้ำหน้าที่ของระบบการศึกษาและการติดต่อสื่อสารว่ามีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นชาติขึ้น

Anderson ในฐานะนักประวัติศาสตร์ ได้วิพากษ์ Gellner ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาในประเด็นที่ละเอียดอ่อนในเชิงปรัชญาประการหนึ่ง กล่าวคือ ในขณะที่ Gellner มีความเห็นเช่นเดียวกับ Hobsbawm ว่าชาติเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ “ชาตินิยม” ไม่ใช่การตื่นขึ้นมาที่มีจิตสำนึกในตัวเอง (self-consciousness) ของชาติต่างๆ อุดมการณ์ชาตินิยมได้ประดิษฐ์ชาติขึ้นมาจากสิ่งที่ไม่มีความอยู่เลย Anderson ถือว่าชาติเป็นชุมชนจินตนาการของความรู้สึกว่าตัวเองเป็นพวกเดียวกัน ทั้งที่ในความเป็นจริงไม่มีโอกาสรู้จักกันเลย ยกเว้นในวงเล็กๆ ชาติยังถูกจินตนาการว่ามีพรมแดนหรืออาณาเขตที่จำกัดชัดเจนแน่นอน เพราะในยุคสมัยใหม่นี้อย่างไรเสียก็ต้องมีชาติอื่นอยู่ในอาณาบริเวณถัดไป การยอมรับการดำรงชีวิตของตัวเองและของชาติอื่นจึงเป็นสิ่งจำเป็น ในประการถัดมา ชาติเป็นชุมชนที่ถูกจินตนาการขึ้นมาให้มีความเป็นอธิปไตย (sovereignty) เหนือตัวเองหรือกำหนดตัวเอง แนวคิดนี้เกิดในช่วงปลายยุคกลางของยุโรป เพื่อมาแทนความคิดว่าสิทธิในการปกครองประชาคมการเมืองได้มาจากพระเจ้าหรือภาวะศักดิ์สิทธิ์ ในประการสุดท้าย ชาติถูกจินตนาการขึ้นให้เป็นชุมชนหรือประชาคม ในแนวราบมากกว่าแนวตั้ง เพราะถึงแม้ว่าจะมีการเอารัดเอาเปรียบ มีความไม่เท่าเทียมกันในเชิงเศรษฐกิจและอำนาจอยู่มาก แต่คนในชาติก็จะมีความรู้สึกที่ทุกคนเป็นเพื่อน

ร่วมชาติในแนวระนาบเดียวกัน ข้อสังเกตนี้ให้คำอธิบายได้ว่า แม้ว่าชาติหรือชาตินิยมจะมีกำเนิดที่แตกต่างกัน ในที่สุดความเป็นสมาชิกที่เหมือน ๆ กันของชาติ ก็ช่วยผลักดันทำให้เกิดความเท่าเทียมในอำนาจทางการเมือง กลายเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นส่วนใหญ่ในที่สุด

Anderson เสนอแนวคิดที่ฟังดูง่าย ๆ ว่า การสื่อสารแบบระบบการพิมพ์หนังสือ ซึ่งเกิดโดย Gutenberg ในปี 1456 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับประเด็นการเมืองของคนยุโรป แต่ในความจริงเหตุผลของ Anderson มีความละเอียดอ่อนมาก เขาอธิบายว่า ศาสนา ซึ่งเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้กับระบบการปกครองในอดีต โดยมีแง่มุมหนึ่งซึ่งมักถูกมองข้ามคือการใช้การสื่อสารแบบตัวเขียนคัมภีร์ ซึ่งได้กลายเป็นตัวแทนของความจริง ในการดำรงอยู่ของชีวิตและสรรพสิ่ง (ontological truth) ในระบบจักรวาลวิทยาแบบคริสต์ ซึ่งได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีลักษณะหยุดนิ่ง ตายตัว ทั้งรูปแบบและเนื้อหา แต่สร้างความชอบธรรมให้กับกษัตริย์ได้ว่า ได้ความชอบธรรมมาจากอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้า ผลของความชอบธรรมของการสื่อสารด้วยการพิมพ์แทนตัวเขียนแบบคัมภีร์จึงทำให้มนุษย์ถูกตัดออกจากประวัติศาสตร์

แต่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ช่วยแยก cosmology ออกจากประวัติศาสตร์ โดยรูปแบบและเนื้อหาของหนังสือที่ได้พิมพ์ขึ้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเปลี่ยนแปลง มันแพร่หลายอย่างรวดเร็วไปทั่วยุโรป สำนักพิมพ์แต่ละแห่งมักมีสาขาไปในหลาย ๆ ประเทศ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 16 ประมาณว่ามีหนังสือได้รับการตีพิมพ์ถึง 20 ล้านเล่ม และต่อมามีอีกศตวรรษจำนวนก็ได้เพิ่มอีกสิบเท่าเป็น 200 ล้านเล่ม นอกจากความแพร่หลาย ความสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การเกิดขึ้นของภาษาพื้นถิ่น ขึ้นแทนที่ภาษาสากลของละติน ซึ่งมีส่วนช่วยขยายการบริหารและการปกครองท้องถิ่นที่เดียวกันโดยชาวท้องถิ่นเอง ทั้งหมดช่วยสร้างจินตนาการว่าอยู่ร่วมในช่วงเวลาเดียวกัน (simultaneity) เพราะมีระบบสื่อสารที่เชื่อมโยงกันด้วยมาตรฐานเดียวกัน จึงมีส่วนช่วยสร้างจินตนาการในความเป็นชาติขึ้น

ภาษาพิมพ์มีส่วนช่วยสร้างเสถียรภาพและมีความเป็นสากล ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับความเป็นชาติเพราะภาษาพิมพ์เหมือน ๆ กันหมด ทั้งการสะกดและการออกเสียง ส่วนในสังคมเกษตรกรรม ภาษาจะมีความแตกต่างกันอย่างมหาศาล เช่น ภาษาฝรั่งเศส ในศตวรรษที่ 12 ต่างไปอย่างมากจากภาษาฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 15 แต่พอถึงศตวรรษที่ 19 ภาษาฝรั่งเศสมีความคงตัวและเปลี่ยนแปลงน้อยมากหลังจากนั้น (ธีรยุทธ บุญมี, 2547: 45-47)

แนวคิดชาตินิยม

Ernest Gellner (1983) ได้นิยามชาตินิยม (Nationalism) ว่าเป็นหลักคิดทางการเมืองเบื้องต้นที่วางอยู่บนพื้นฐานที่ว่าการเมืองและความเป็นหนึ่งเดียวของชาติ (national unit) จะต้องสอดคล้องกัน ชาตินิยมเป็นทั้งสภาพทางจิตใจ/ความรู้สึก (sentiment) และการเคลื่อนไหว (movement) ชาตินิยมในทางโศรจะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำอันเป็นการละเมิดกฎร่วมกัน ส่วนความรู้สึกชาตินิยมในลักษณะของความพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อบรรลุเป้าประสงค์ ส่วนชาตินิยมที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อถูกปลุกเร้าจากความรู้สึกรักชาติดังกล่าว (Gellner, 1983: 1)

Royal Institute of International Affairs (1939) ได้ให้นิยามคำว่า ชาตินิยม ไว้ว่า ชาตินิยมคือความรู้สึกในส่วนบุคคลหรือกลุ่มของสมาชิกในชาติ หรือความรู้สึกในความปรารถนาที่จะให้ชาติของตนมีกำลังเข้มแข็ง มีอิสรภาพ หรือความเจริญรุ่งเรือง (อ้างใน มณีมัย รัตนมณี, 2519 :13)

Lloyd A. Fallers (1961) นิยามชาตินิยมไว้ว่า เป็นความผูกพันทางอุดมการณ์ที่จะแสวงหาเอกภาพ เอกราช และผลประโยชน์ของประชาชนซึ่งคิดถึงตนเองในฐานะเป็นส่วนประกอบของประชาคม (อ้างใน มณีมัย รัตนมณี, 2519: 13)

Carlton J. Hayes (1973) ให้คำนิยามชาตินิยมไว้ว่า คือ สภาพของความรู้สึกนึกคิด อันได้แก่ความจงรักภักดีที่มีต่อความเป็นเลิศของรัฐชาติของตน หรือต่อสภาพที่เป็นอยู่จริงของรัฐชาติตน ความจงรักภักดีนี้อยู่เหนือความจงรักภักดีทั้งปวง และสิ่งที่แยกไม่ได้คือ ความภาคภูมิใจในเชื้อชาติของตน และความเชื่อมั่นในความดีเลิศที่แฝงอยู่ภายในและความเชื่อในเรื่องภาระหน้าที่ของตนต่อชาติ (อ้างใน มณีมัย รัตนมณี, 2519: 13)

แนวคิดพื้นฐานของลัทธิชาตินิยม

แนวคิดพื้นฐาน (regulative ideas) ที่มักปรากฏตัวอยู่ในทุกที่ที่มีลัทธิชาตินิยม ได้แก่แนวคิดดังต่อไปนี้

1. ธรรมชาติของมนุษย์ (human nature)
2. ภาษา (language)
3. วัฒนธรรมโรแมนติก (Romantic culture)
4. รัฐประชาชาติ (nation state)
5. อำนาจอธิปไตยของปวงชน (popular sovereignty)
6. เศรษฐกิจแห่งชาติ (national economy)
7. ชาติในฐานะที่เป็นองคาพยพ (nation as organism)

ลัทธิชาตินิยมที่เติบโตขึ้นในแต่ละกาลเทศะส่วนใหญ่แล้วจะประกอบไปด้วยแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวในสัดส่วนที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ในสัดส่วนที่ไม่เหมือนกับลัทธิชาตินิยมในที่อื่น ๆ ซึ่งอาจเน้นหนักในความคิดพื้นฐานที่แตกต่างกันออกไป แต่กล่าวโดยทั่วไปแล้วการเข้าใจแนวคิดพื้นฐานเหล่านี้ จะทำให้เราเข้าใจลัทธิชาตินิยมได้ชัดเจนขึ้น

1. ธรรมชาติของมนุษย์ (human nature)

นักชาตินิยมถือว่ามนุษย์โดยธรรมชาติเป็นสัตว์สังคม (social beings) ความเป็นสัตว์สังคมหมายความว่า มนุษย์ซึ่งอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่าเป็นผู้กำหนดบทบาท (roles) ต่าง ๆ ที่พวกเขาจะใช้แสดงถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มนุษย์จึงเป็นสัตว์โลกที่สร้างวัฒนธรรม (culture – producing creatures) ให้แก่ตัวเอง มนุษย์จะค้นพบความหมายของตัวเองและสร้างสรรค์วัฒนธรรมได้ก็แต่ในกรอบของชุมชนของมนุษย์ที่เรียกว่าชาติ (national communities) เป็นสำคัญ กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือบุคคลในฐานะปัจเจกไม่อาจสร้างบทบาทและวัฒนธรรมที่มีความหมายให้แก่ตนเองได้ ชีวิตของบุคคลจะมีความหมายต้องขึ้นอยู่กับชุมชนที่เรียกว่าชาติ

จากธรรมชาติที่กล่าวมานี้ ทำให้นักชาตินิยมขยายความคิดต่อไปอีกขั้นหนึ่งว่า ถ้าชีวิตของบุคคล(ได้แก่ภาพชีวิตที่เป็นอุดมคติ หรือบทบาทที่ควรแสดง) จะมีความหมาย และความสมบูรณ์ได้ ต้องขึ้นอยู่กับชุมชนที่เรียกว่าชาติแล้ว ชาติก็จะต้องเป็นอิสระ (independent) และสามารถกำหนดทิศทางหรือชะตาชีวิตของตนเองได้ (self-determination) ชาติที่ไม่เป็นอิสระย่อมไม่สามารถเป็นเอกราช หรือสถานที่บ่มเพาะให้ปัจเจกบุคคลสามารถสร้างบทบาทและบุคลิกภาพที่เหมาะสมขึ้นมาได้ ชาติที่ทำหน้าที่นี้ไม่ได้ก็เท่ากับว่าชาติไม่อาจตอบสนองต่อธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ในทัศนะของลัทธิชาตินิยมได้ ดังนั้น เมื่อนักชาตินิยมพูดถึงธรรมชาติของมนุษย์ เขาจึงหมายถึงสองสิ่งในขณะเดียวกันนั่นคือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่สร้างวัฒนธรรมขึ้นใช้เอง และการสร้างวัฒนธรรมที่มีคุณค่าจึงจะเกิดขึ้นได้ก็เฉพาะในชุมชนของมนุษย์ที่เรียกว่าชาติซึ่งมีอิสระและสามารถกำหนดทิศทางของตนเองได้เท่านั้น(สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 75-76)

2. ภาษา (Language)

ในทัศนะของนักปรัชญาแนวชาตินิยมชาวเยอรมันอย่าง herder (1744-1803) ภาษามีใช่เป็นแต่เครื่องมือในการสื่อสารของมนุษย์เท่านั้น แต่ภาษาเป็น “อวัยวะที่แสดงอำนาจของจิตใจ; เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึง Bildung และการศึกษาของเรา” ภาษาแต่ละภาษาก็เปรียบเหมือนจิตวิญญาณของชาติแต่ละชาติ ภาษาทำหน้าที่เป็น “รากเหง้าแห่งอุปนิสัยใจคอ” (Bildung) ของชาติ

ตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ภาษาเป็นอุปสรรคที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาความเข้มแข็งของรัฐต่าง ๆ ในยุโรปในศตวรรษที่ 18 และ 19 การใช้ภาษาเดียวกัน (linguistic homogeneity) เป็นนโยบายสำคัญของพวก Jacobins ซึ่งบังคับใช้อย่างเคร่งครัดและทันทีหลังการปฏิวัติ 1789 การมีภาษาเดียวกันทำให้ผู้คนรู้เรื่อง ซึ่งหมายความว่าในแง่เศรษฐกิจทำให้การขายตลาดภายในประเทศของการผลิตยุคอุตสาหกรรมทำได้สะดวกขึ้น ในแง่การเมืองการปกครอง ทำให้ชนชั้นนำที่เป็นผู้ปกครอง ผู้บริหาร และข้าราชการ สามารถพูดคุยกันรู้เรื่องกับประชาราษฎร์ทั้งประเทศ ในแง่สังคมทำให้การสื่อสารในขอบข่ายกว้างขวางทั่วประเทศเป็นไปได้ และทำให้ระบบการศึกษาที่มีมาตรฐานระดับชาติหรือทั้งประเทศเกิดขึ้นได้

นอกเหนือจากข้อเท็จจริงที่ว่าภาษาเป็นอุปสรรคจำเป็นสำหรับสร้างความเข้มแข็งให้แก่รัฐสมัยใหม่ ซึ่งนักชาตินิยมทั้งหลายย่อมทราบที่อยู่แล้ว นักชาตินิยมยังมีเหตุผลส่วนตัวในการให้ความสนใจกับภาษาเป็นพิเศษอีกด้วย สำหรับนักชาตินิยม ภาษา คือ ความเป็นธรรมชาติ (Naturalness) และความเก่าแก่ (antiquity) ชาติที่มีภาษาของตนเองใช้ จึงสามารถวดอ้างได้ว่าเป็นชาติที่มีอารยธรรมและยังสามารถแสดง (ถูกหรือผิด มีหลักฐานหนักแน่นหรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง) ให้เห็นว่าภาษาของตนเก่าแก่เพียงไรยิ่งเท่ากับแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ที่ยาวนานมากขึ้นเพียงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ นักชาตินิยมทั้งหลายจึงมีแนวโน้มที่จะแสดงให้เห็นว่าภาษา (และชาติ) ของตนเองเก่าแก่เกินความเป็นจริงทั้งสิ้น

Benedict Anderson (Imagined Communities, 1983) ซึ่งให้เห็นว่าก่อนหน้าสมัยใหม่ ภาษาของชนชั้นปกครองหรือชนชั้นสูงที่มีการศึกษาของยุโรปคือภาษาละติน แต่เมื่อยุโรปพัฒนาเข้าสู่ยุคใหม่ ภาษาของแต่ละประเทศ (vernacular languages) เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน สเปน ฯลฯ ล้วนแต่พัฒนาขึ้นมาแทนที่ภาษาละตินได้ก็เพราะระบบการพิมพ์ที่มากับทุนนิยม ("print capitalism") นั่นเอง ภาษาของแต่ละประเทศที่พิมพ์ออกมาจากโรงพิมพ์ในรูปแบบของหนังสือเป็นรากฐานสำคัญที่สุดที่ทำให้คนอ่านสามารถพัฒนาสำนึกเรื่องความเป็นชาติของตนเองขึ้นมาได้ และใช้สำนึกดังกล่าวจินตนาการต่อไปตนสามารถสร้างภาพของชาติที่เป็นชุมชนแห่งจินตนาการ (imagined communities) ได้ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 76-77)

3. วัฒนธรรมโรแมนติก (Romantic culture)

ยุโรปในกลางศตวรรษที่ 18 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขนาดใหญ่ หนึ่งในบรรดาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ เกิดปฏิกิริยาต่อต้านปรัชญาแบบวัตถุนิยม (Materialism) เหตุผลนิยม (rationalism) และอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism) ซึ่งกำลังมีอิทธิพลอยู่ในขณะนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางปรัชญานี้ต่อมาถูกเรียกขานว่าเป็นขบวนการของลัทธิโรแมนติก (Romantic culture)

ลักษณะของลัทธิโรแมนติกรูปง่าย ๆ ดังนี้

Rationalism , Materialism , utilitarianism	Romantic
<ul style="list-style-type: none"> - Conventional (สามัญ) - Body (กาย) - Instinctive (สัญชาตญาณ) - Head (สมอง) - Reason (เหตุผล) 	<ul style="list-style-type: none"> - Heroic (วีรบุรุษ) - Soul (จิต) - Emotional (อารมณ์) - Heart (ใจ) - Tradition (ประเพณี)

ลัทธิโรแมนติกรมีส่วนช่วยส่งเสริมลัทธิชาตินิยมอย่างมาก เพราะลัทธิโรแมนติกทำหน้าที่คล้ายกับแทนที่ศาสนาซึ่งถูกลดบทบาทลงไปมากในยุคแห่งความรู้แจ้ง (Enlightenment) หรือเหตุผลนิยม (rationalism) ชาตินิยมช่วยทำให้ผู้คนมีความผูกพันทางอารมณ์ ถูกปลุกให้เห็นคุณค่าทางศีลธรรมขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ชาติทำหน้าที่เป็นอำนาจจิตใจที่จะช่วยให้ผู้คนมีที่ยึดเหนี่ยวไว้ต่อสู้กับกระแสวัตถุนิยมและการไม่ใส่ใจในพระศาสนา ชาตินิยมให้ความแน่นอนหรือมั่นคงทางจิตใจในโลกที่เต็มไปด้วยความสงสัยอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ในปลายศตวรรษที่ 20 ขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมคล้าย ๆ กับยุคโรแมนติกของศตวรรษที่ 19 เริ่มกลับมาอีก แต่คราวนี้เรียกว่าเป็นความเคลื่อนไหวแบบโรแมนติกใหม่ (neo-Romantic) แบบหลังโรแมนติก (post-Romantic) หรือบางที่เรียกว่าแบบหลังยุคใหม่อยู่เบื้องหลังการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด เป็นความเคลื่อนไหวต่อต้านพลังของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลครอบงำวิถีชีวิตของมนุษย์จนทำให้ชีวิตแห้งแล้งเหมือนบทบาทของเครื่องจักรในกระแสความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมแบบนี้ เราจึงเห็นลัทธิชาตินิยมได้รับความสนใจจากผู้คนอีกครั้งหนึ่ง ในหลายปีต่อหลายภูมิภาคของโลก สิ่งที่เราได้เห็นค่อนข้างแพร่หลายคือสิ่งที่เรียกว่า “การเมืองเพื่อเอกลักษณ์/อัตลักษณ์” (politics of identity) (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 77-78)

4. รัฐประชาชาติ (Nation state)

รัฐประชาชาติ (The nation - state) เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะพิเศษระหว่าง “รัฐ” กับ “ชาติ” หรือ “ประชาชาติ” “ประชาชาติ” (The nation) ในที่นี้คือประชาชน (the people) “ประชาชน” ในที่นี้มีได้หมายถึงการนำประชากรมนุษย์ (the populace) มาเข้าแถวรวมกันเท่านั้น แต่หมายถึง “ชุมชนทางการเมืองของมนุษย์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งถือว่าตนเป็นชาติ หรือประชาชาติเดียวกัน” (a political community that perceives itself as a nation)

“ประชาชาติ” จึงหมายถึง เจตนาารมณ์ทางการเมือง (political will) ของหมู่ชนที่ถือว่าพวกตนเป็นพวกเดียวกัน” (a political community that perceives itself as a nation) มีภาษาและวัฒนธรรมเดียวกัน มีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน และด้วยเหตุนี้จึงควรอย่างยิ่งที่จะต้อง มีรัฐ และเป็นอิสระปลอดจากการครอบอำนาจหรือแทรกแซงของหมู่ชนอื่น

ความสัมพันธ์พิเศษระหว่าง “รัฐ” กับ “ประชาชาติ” ตามความหมายที่กล่าวมาข้างบนนี้ กลายเป็นหลักหรือหัวใจเพียงประการเดียวที่ยอมรับกันว่าชอบที่จะใช้ในการอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐ หรือบ้านเมืองทั้งหลาย ภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 Peter Alter เรียกหลักการแห่งการติดต่อคบค้าสมาคมระหว่างประเทศต่างๆ ว่า “หลักแห่งรัฐประชาชาติ” (The nation – state principle)

หลักการแห่งรัฐประชาชาตินี้เป็นหลักที่ไ้มองโลกว่าโลกโดยธรรมชาติแล้วประกอบด้วย ประชาชาติต่างๆ มากมายหลายประชาชาติโดยธรรมชาติ ประชาชาติหนึ่ง ๆ ก็ต้องมีรัฐของตนเอง ถ้าหลักการนี้ถูกล่วงละเมิดหรือจัดขวางประชาชาติดังกล่าวจะเสียใจ ประชาชนที่มีภาษาและวัฒนธรรมและโยหยาที่จะได้อยู่ร่วมกันเป็นธรรมดา กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าสำหรับยุโรปใน ศตวรรษที่ 19 หลักแห่งรัฐประชาชาติมีความหมายและความสำคัญยิ่งใหญ่เสมือนหนึ่งเป็นกฎแห่งธรรม(Natural laws) เลย์ทีเดียว (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 78)

Thomas Paine (ในหนังสือ Rights of Man, 1791) ประกาศว่าเอกลักษณ์ประจำชาติของพลเมืองจะได้รับการกำประกันได้ดีที่สุดในรัฐประชาชาติเท่านั้น เพราะอำนาจอธิปไตย (ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าประชาชาติหนึ่ง ๆ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจหรือการบงการของประชาชาติอื่นใด) นั้นเป็นของ ประชาชาติเท่านั้น อำนาจอธิปไตยจะเป็นของปัจเจกบุคคลหาได้ไม่(อ้างใน สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 79)

เกือบเวลาเดียวกันกับที่เพนประกาศความเชื่อมั่นดังกล่าวแก่คนอังกฤษ Herder ก็ประกาศความเชื่อมั่นทำนองเดียวกับชาวเยอรมันว่า “รัฐเป็นธรรมชาติที่สุด คือ รัฐที่ประกอบด้วยประชาชนกลุ่มเดียวและมีลักษณะประจำชาติแบบเดียว (a single people with a single national character) ... ไม่มีอะไรที่จะคู่คิธรรมชาติมากกว่าการที่รัฐบาลจะขยายพรมแดนของรัฐให้เกินไปกว่าที่ควรจะ

เป็นตามธรรมชาติ นั่นคือ ไปครอบครองประชาชาติหรือมนุษย์เผ่าพันธุ์อื่น ๆ จำนวนมาก เข้ามาไว้ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน”

ไม่กี่สัปดาห์ก่อนที่สงครามระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมันจะระเบิดขึ้นในปี ค.ศ. 1870 Johann Casper Bluntschli นักปราชญ์ทางด้านกฎหมายระหว่างประเทศชาวสวิส ซึ่งบรรยายที่มหาวิทยาลัย Heidelberg สรุปว่า “แต่ละประชาชาติถูกเรียกร้องให้สถาปนารัฐของตนเองขึ้น ... โลกควรแบ่งออกเป็นรัฐต่าง ๆ ในจำนวนที่เท่ากับจำนวนประชาชาติที่มีอยู่ กล่าวคือ ประชาชาติหนึ่งก็มีรัฐหนึ่ง; รัฐหนึ่งก็เป็นประชาชาติหนึ่ง”

ความสัมพันธ์ระหว่าง “รัฐ” กับ “ชาติ” นั้น แนบแน่นอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ทว่าอะไรเกิดก่อนกันระหว่างรัฐกับชาติหรือประชาชาติ?

คำถามนี้มีลักษณะคล้ายกับคำถามที่ว่า ไข่กับไก่ อะไรเกิดก่อนกัน การตอบคำถามนี้มีอย่างน้อย 2 แบบ คือแบบที่หนึ่ง “รัฐ” สร้าง “ชาติ” และแบบที่สอง “ชาติ” สร้าง “รัฐ” แต่ไม่ว่าจะตอบแบบใด ผลลัพธ์สุดท้ายของทั้ง 2 กรณีเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 2 ปัจจัยนี้ก่อให้เกิดรัฐประชาชาติ ดังอาจแสดงได้ในตารางต่อไปนี้

แนวทางการเกิดระรัฐประชาชาติ

แนวที่	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3
1.	Dynastic absolutist State	Nation	Nation - State
2.	Kulturnation (Cultural Nation)	Staat (State)	Stsstanation (Nation – state or Political nation)

แนวที่ 1 กระบวนการก่อตัวของรัฐประชาชาติเริ่มด้วยการก่อตัวของรัฐสมบูรณาญาสิทธิ (Absolutist State) ซึ่งมีลักษณะการรวมศูนย์อำนาจเข้าไว้ที่ส่วนกลาง ซึ่งมักจะได้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ รัฐฝรั่งเศสสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (1643 – 1715) เป็นตัวอย่างที่แจ่มชัดที่สุดของรัฐสมบูรณาญาสิทธิของราชวงศ์ในยุโรป จากนั้นรัฐสมบูรณาญาสิทธิเป็นผู้สร้างชาติ และชาติกระตุ้นให้เกิดการสร้างรัฐที่เป็นหนึ่งเดียวกันกับชาติ นั่นคือ รัฐประชาชาติ

แนวที่ 2 กระบวนการก่อตัวของรัฐประชาชาติเริ่มจากความเป็นชาติในเชิงวัฒนธรรม (ได้แก่ การมีภาษาและขนบประเพณีร่วมกัน) เป็นพลังกระตุ้นให้เกิดความจำเป็นในการสร้างรัฐที่สอดคล้องกับชาติหรือประชาชาติดังกล่าว หลังจากนั้นเมื่อรัฐที่สร้างขึ้นมีความเข้มแข็งก็จะเป็นพลัง

ที่กลับไปตอกย้ำหรือขยายอำนาจของรัฐให้เป็นปึกแผ่นเดียวกับวิถีชีวิตของประชาชนที่ถือว่าเป็นชาติเดียวกันในเชิงวัฒนธรรม ผลของการที่รัฐกับชาติทับกันสนิทจะกลายเป็นรัฐประชาชาติ ตัวอย่างของรัฐประชาชาติในแนวที่สอง ได้แก่ เยอรมนีภายใต้การนำของรัสเซย์

จะเห็นได้ว่าทั้งสองแนวที่กล่าวมานี้ ไม่ว่าจะเริ่มต้นต่างกันเพียงใด ผลลัพธ์สุดท้ายอยู่ที่ความเป็นรัฐประชาชาติเหมือนกัน ความเป็นชาติ (nationhood) และความเป็นรัฐ (statehood) เป็นพลังซึ่งส่งเสริมซึ่งกันและกัน และพลังทั้งสองนี้จะขาดกันไม่ได้ ความโน้มเอียงที่ถือได้ว่าเป็นธรรมชาติของรัฐประชาชาติก็คือการมุ่งสู่จุดอุดมคติที่ขอบเขตอำนาจรัฐกับวิถีของประชาชาติทับกันสนิทเป็นหนึ่งเดียว รัฐที่มีหลายประชาชาติหรือประชาชาติที่ไม่มีรัฐเป็นของตนเอง จึงเป็นความบกพร่อง เป็นความไม่สมบูรณ์ และประชาชาติย่อมต้องเสียใจ รัฐประชาชาติจึงเป็นหน่วยทางการเมืองชนิดเดียวของมนุษย์โลกสมัยใหม่แห่งศตวรรษที่ 19 และ 20 ที่ถือว่าเป็นธรรมชาติและชอบธรรม(สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 79-80)

5. อำนาจอธิปไตยของปวงชน (popular sovereignty)

นักวิชาการทางด้านลัทธิชาตินิยมบางคนถือว่าหัวใจของลัทธิชาตินิยมอยู่ที่การประชามหนึ่ง ๆ สามารถประยุกต์ใช้หลักการเรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนในยุคแห่งความรู้แจ้ง (Enlightenment) ได้มากน้อยเพียงใดเท่านั้น ส่วนอื่น ๆ ที่เหลือของลัทธิชาตินิยมนั้นถือว่าเป็นเพียงวาทศิลป์ประกอบ

“คำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมือง” (Declaration of the Rights of Man and of Citizen) ของการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ระบุหลักการที่สำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก “ประชาชน” (People) หมายถึง “ชาติ” (Nation) และประการที่สอง คือ หลักที่ถือว่าอำนาจอธิปไตยอยู่ที่ชาติ (“The principle of sovereignty lies in the Nation”) เมื่อรวมหลักการทั้งสองอย่างเข้าด้วยกัน จึงได้ความหมายแบบเดียวกันว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนหรือประชาชนนั่นเอง

คติหรือหลักการเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนเป็นหลักการหนึ่งที่มีพลังมากและให้พลังนี้แก่ลัทธิชาตินิยม แนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 พออย่างเข้าปลายศตวรรษที่ 18 ก็เริ่มเปลี่ยนที่มาจากกฎหมาย หรือตัวผู้ปกครองมาอยู่ที่ประชาชนมากขึ้น ๆ ในขณะเดียวกัน เราได้เห็นว่า “ประชาชน” และ “ชาติ” เป็นคำที่ใช้แทนกันได้ดังนั้น แนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนกับอำนาจอธิปไตย จึงถือว่าเป็นสิ่งเดียวกันหรือใช้แทนกันได้ด้วยประชาชนหรือชาติที่เรียกได้มีอำนาจอธิปไตยจะต้องมีความสูงสุดเด็ดขาด หรืออิสระในตัวเองในอันที่จะสร้างกฎหมายหรือ ปกครองตนเอง แน่แน่นอนว่าความเป็นอิสระหรือสูงสุดในตัวเองเช่นที่

กล่าวนี้ย่อมหมายถึงการมีรัฐของ ตนเองด้วย ประชาชนหรือชาติที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย จึงมีความโน้มเอียงที่จะเข้าครอบครองรัฐหรือให้อำนาจรัฐตอบสนองต่อความมีอธิปไตยดังกล่าว ในทำนองกลับกันรัฐก็มีความโน้มเอียงที่จะทำให้ประชาชนหรือชาติกับรัฐมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน เหมือนกัน (Synonymity) ด้วยการพยายามทำให้ประชากรในดินแดนของรัฐมีความเหมือนกันมากที่สุด (homogenizing populations) ด้วยมาตรการทางด้านภาษาและระบบการศึกษาที่รัฐจัดขึ้นอย่างเป็นทางการและเป็นแบบมาตรฐาน

แนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยของปวงชนยังก่อให้เกิดความโน้มเอียงเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องประชาธิปไตย (Democracy) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และกระบวนการอันนี้จะต้องเกิดขึ้นไม่ช้าก็เร็ว เสมออันที่จริง “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน” กับ “ประชาธิปไตย” ก็เป็นเรื่องเดียวกันนั่นเองแต่ประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 19 ไม่จำเป็นต้องมีความหมายเหมือนกับเราที่เข้าใจในปัจจุบันว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันในการเลือกตั้งและเปลี่ยนแปลงหรือถอดถอนผู้ปกครอง อำนาจอธิปไตยที่เป็นของปวงชนนั้นอาจจะถูกใช้โดยกลุ่มชนชั้นนำจำนวนน้อยที่เป็นนักเสรีนิยม หรือนักปฏิวัติ หรือนักอนุรักษนิยมก็ได้(สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 81-82)

6. เศรษฐกิจแห่งชาติ (National economy)

ลัทธิชาตินิยมให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อเศรษฐกิจแห่งชาติ (national economy) ความสนใจพิเศษต่อเศรษฐกิจแห่งชาตินี้เรียกว่า ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (economic nationalism)

หัวใจของแนวคิดชาตินิยมทางเศรษฐกิจ คือ การทำให้ประเทศพึ่งพาตนเองได้ในยามสงครามและมั่งคั่งรุ่งเรืองในยามสงบ การที่จะทำเช่นนี้ได้ ประชาชนในชาติจะต้องนิยมและให้การสนับสนุนสินค้าและอุตสาหกรรมของประเทศตนมากกว่าสินค้าของต่างชาติ ชาตินิยมทางเศรษฐกิจจึงทำให้ความสำคัญแก่เศรษฐกิจแห่งชาติหรือ โครงสร้างการผลิตภายในประเทศมากกว่าการค้ากับต่างประเทศ

ชาตินิยมทางเศรษฐกิจมักได้รับการอธิบายในตำราต่างๆ ว่า หมายถึง ลัทธิพาณิชย์นิยมใหม่ (neo – mercantilism) ซึ่งภายใต้ชื่อนี้ประกอบด้วย แนวคิดย่อย ๆ อีกหลายประการ ได้แก่ ความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้ในทางเศรษฐกิจ (economic autarky) กำแพงภาษี (tariffs) และการปกป้องทางการค้า (protectionism) หรือการให้การสนับสนุนช่วยเหลือ (subsidies) อุตสาหกรรมภายในประเทศ

แนวคิดที่ว่าประเทศควรมีสถานะทางเศรษฐกิจเลี้ยงตัวเองได้นั้นเป็นแนวคิดที่ปรากฏในหลายอารยธรรมมาแต่โบราณ แต่การเสนอแนวคิดดังกล่าวอย่างเป็นระบบภายใต้กรอบของ

ชาตินิยมทางเศรษฐกิจเริ่มปรากฏในงานของ Fichte ชื่อ The Closed Commercial State (1800) หรือ รัฐที่ปิดตัวทางการค้า ในรัฐแบบที่ว่านี้ พลเมืองจะไม่ได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับค้าขายกับต่างประเทศเลย เครื่องจักรกล วัตถุดิบ หรือปัจจัยที่จำเป็นเกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าต่างๆ รัฐจะเป็นผู้จัดซื้อให้ เพราะการเปิดพรมแดนค้าขายเฉพาะบางส่วนจะก่อให้เกิดความรู้สึกไม่เสมอภาคขึ้นในหมู่พลเมือง กลุ่มบุคคลที่จะได้รับอนุญาตให้เดินทางไปต่างประเทศได้โดยสะดวกคือนักวิชาการ เพื่อคนเหล่านี้ จึงได้นำความรู้และเทคนิควิทยาการต่าง ๆ กลับเข้ามาใช้ในประเทศ

รัฐในอุดมคติของฟิเคเต เป็นรัฐที่พลเมืองทุกคนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตการทำงาน งานควรเป็นสิ่งที่ให้สีสันและความรื่นรมย์แก่ชีวิตมากกว่าที่จะเป็นภาระที่บุคคลจะต้องปากกัดตีนถีบ รัฐมีบทบาทสูงมาในฐานะที่เป็นผู้ให้และรับประกันในการอุปถัมภ์การค้าทางซีพของพลเมืองทุกคน พลเมืองแต่ละคนไม่ว่าจะเป็นเกษตรกร ช่างฝีมือ หรือพ่อค้า จะมีสัญญาในการทำงานโดยรัฐเป็นผู้ค้าประกันสัญญาดังกล่าว

ฟิเคเตไม่สนับสนุนให้พลเมืองปลระรัฐทำการค้าขายกับต่างประเทศมากนัก เพราะการค้าขายนำมาซึ่งความบ้ำระห้ในการแสวงหาเงิน และนำไปสู่สงครามกับสภาวะอนาธิปไตยในที่สุด รัฐเป็นผู้กำหนดมูลค่าและราคาของสินค้า เพื่อป้องกันมิให้เกิดสภาวะไร้ระเบียบของตลาด ภาษีอากรมีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งเก็บไปเพื่อจ่ายให้กับข้าราชการครูและกองทัพ ข้าราชการทุกประเภทได้เงินเดือนในปริมาณที่เท่าเทียมกับกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ในสังคม อย่างไรก็ตาม งานของฟิเคเตไม่มีอิทธิพลในทางปฏิบัติมากนัก ในศตวรรษที่ 19 แต่ได้รับความสนใจจากรัฐบาลเยอรมันเป็นอย่างมากในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2

นักปราชญ์เยอรมันอีกคนหนึ่งที่มีผลงานเกี่ยวกับชาตินิยมทางเศรษฐกิจและเป็นที่ยุ้จักกัน อย่างกว้างขวางในศตวรรษที่ 19 คือ Friedrich (1789-1846) ลิสต์แบ่งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชาติต่างๆ ออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ 1) เลี้ยงสัตว์ (pastoral) 2) เกษตรกรรม (agriculture) 3) อุตสาหกรรม (manufacturing) ผนวกกับเกษตรกรรม และ 4) พาณิชยกรรม (commercial) อุตสาหกรรมและเกษตรกรรม พัฒนาในระดับที่ 4 เหมาะสมที่สุดต่อความเป็นเอกราชของชาติ ครอบเท่าที่ชาตินั้น มีประชากรมากพอมีดินแดนกว้างใหญ่ และมีทรัพยากรและวัตถุดิบมากมาย

ถ้าชาติใดมีอุตสาหกรรมอยู่ในระยะเริ่มต้น ชาตินั้นควรใช้กำแพงภาษี (ตั้งภาษีขาเข้าของสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างชาติในอัตราที่สูง) เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ เพื่อให้สามารถพัฒนาได้อย่างเข้มแข็งต่อไป การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศในขั้นตอนที่สามจะทำให้ประเทศตกเป็นทาสของประเทศอื่นๆ ที่มีความเข้มแข็งทางการค้าและอุตสาหกรรมสูงกว่า และการรวมชาติเพื่อสร้างรัฐประชาชาติยังไม่เกิด(สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 82-83)

7. ชาตินิยมในฐานะที่เป็นองคาพยพ (Nation as organism)

แนวคิดที่ว่าชาติเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่ง ซึ่งประกอบขึ้นมาจากประชาชนจำนวนมากที่มาจากคำเยอรมันว่า Volksgeist (แปลว่าจิตวิญญาณของประชาชน) จิตวิญญาณดังกล่าวนี้ทำหน้าที่เช่นเดียวกับจิตใจของสิ่งมีชีวิต กล่าวคือ รู้ร้อนรู้หนาว รู้จักดีใจเสียใจ เป็นต้น จิตวิญญาณของชาติ (Volksgeist) แสดงออกผ่านอุปกรณ์ต่างๆ หลายชนิด เช่น เพลง นิยายปรัมปรา และตำนานต่างๆ

การคิดถึงชาติในฐานะที่สิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่ง จึงเท่ากับเป็นการให้ความหมายว่าชาติเป็นหน่วยที่เป็นธรรมชาติ (“Natural”) เมื่อชาติเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งตามธรรมชาติ ชาติจึงมีลักษณะพื้นฐานเหมือนกับสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นๆ ทั้งหลายในโลก นั่นคือ ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด เบื้องต้น ชาติจึงต้องการก้าวไปสู่ความเข้มแข็งและเจริญเติบโต ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการหลีกเลี่ยงความอ่อนแอ เจ็บป่วย ถูกทำลาย หรือถึงแก่ความตาย คู่เคียงกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ

การคิดถึงชาติในฐานะสิ่งมีชีวิตหนึ่งตามธรรมชาติ ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวที่เรียกว่าชาตินิยม (Nationalism) คือความพยายามและการเรียกร้องต้องการให้ชาติของตนเข้มแข็งและยิ่งใหญ่ในทุก ๆ ทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนทุกคนในฐานะที่ต่างเป็นหน่วยย่อย ๆ ส่วนหนึ่งของชาติ ต้องดำเนินการประสานสัมพันธ์กันอย่างมีเอกภาพ อวัยวะต่างๆ ในร่างกายของสิ่งมีชีวิตที่มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่ทำงานขัดกันฉันใด ประชาชนของชาติในฐานะสิ่งมีชีวิตก็ควรจะทำปฏิบัติตัวได้อย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันฉันนั้น การทำให้คนเราคิดถึงชาติของตนในแบบที่เทียบเคียงกับร่างกายของสิ่งมีชีวิตได้สำเร็จ จึงเท่ากับได้ประโยชน์ถึงสองอย่างในคราวเดียวกัน นั่นคือ ประการแรก ซึ่งให้เห็นถึงความจำเป็นที่สมาชิกจะต้องยอมรับแนวคิดเรื่องเอกภาพ (unity) หรือความสามัคคี และประการที่สองคือ ความจำเป็นที่จะต้องยอมรับในแนวคิดเรื่อง ความสำคัญมากน้อยที่ต่างกันของแต่ละส่วนย่อย (hierarchy) เราๆ ได้กล่าวมาแล้วว่า อวัยวะหรือส่วนย่อยทุก ๆ ส่วนในร่างกายของสิ่งมีชีวิตที่เป็นปกติทั้งหลาย ต้องทำงานเป็นเอกภาพหรือไม่ขัดแย้งกันเอง ลักษณะอีกประการหนึ่งของสิ่งมีชีวิต คือ อวัยวะต่างๆ มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของชีวิตไม่เท่ากัน เช่น สिरษะมีความสำคัญต่อชีวิตมากกว่ามือ เท้า ผม เล็บ เป็นต้น ฉะนั้นในชาติหนึ่ง ๆ ประชาชนแต่ละคนก็มีความสำคัญไม่เท่าเทียมกันด้วย คนที่เป็น “ผู้นำ” ย่อมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และความรุ่งเรืองเข้มแข็งของชาติมากกว่า “ผู้ตาม” เป็นธรรมดา การมองว่าชาติเป็นจตุร่างกายของสิ่งมีชีวิต จึงเรียกร้องความ “สามัคคี” และการมี “ระเบียบวินัย” หรือแม้แต่การ “เสียสละ” ของสมาชิกแต่ละคนที่จะมีให้แก่ชาติหรือระบบการเมืองโดยส่วนรวมด้วย พลเมืองที่ดีตามอุดมคติของชาตินิยมจึงต้องเอื้อมมือไปในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 83-84)

ชนิดของลัทธิชาตินิยม

แอนดรูว์ เฮย์วูด แบ่งลัทธิชาตินิยมออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ชาตินิยมแนวเสรี (Liberal nationalism)
2. ชาตินิยมแนวอนุรักษ์ (Conservative nationalism)
3. ชาตินิยมขยายอำนาจ (expansionist nationalism)
4. ชาตินิยมต่อต้านการล่าอาณานิคม (Anticolonial nationalism)

1. ชาตินิยมแนวเสรี (Liberal nationalism)

ชาตินิยมแนวเสรีเป็นรูปแบบของชาตินิยมในราวกลางศตวรรษที่ 19 ของยุโรปในภาคพื้นยุโรปกลางศตวรรษที่ 19 การเป็นนักชาตินิยม หมายถึง การเป็นนักเสรีนิยม และในทางกลับกัน การเป็นนักเสรีนิยมก็หมายถึงการเป็นนักชาตินิยม กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า นักชาตินิยมกับนักเสรีนิยมเป็นคนๆ เดียวกัน

ความเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมอิตาลีเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของชาตินิยมแนวเสรีนี้ ในภาษาอิตาลีเรียกชาตินิยมแบบนี้ว่า “Risorgimento” (เกิดใหม่ / rebirth)

หัวใจของชาตินิยมแนวเสรีตั้งอยู่บนฐานคติที่ว่า มนุษยชาติถูกแบ่งออกเป็นชนชาติต่างๆ ตามธรรมชาติ ดังนั้น ชาตินี้จึงเป็นชุมชนที่แท้จริงและเป็นอินทรีย์ภาพ มิใช่เป็นผลงานการสร้างของผู้นำทางการเมืองหรือชนชั้นปกครอง ชาตินิยมแนวเสรีถือว่าเป็นชาติกับอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนเป็นเรื่องเดียวกันซึ่งแนวคิดนี้มีต้นกำเนิดที่รุสโซ มาสซินี เป็นนักคิดที่เด่นที่สุดของชาตินิยมแนวเสรีเขาต้องการให้รัฐต่างๆ ในอิตาลีปลดแอกจากอิทธิพลของออสเตรีย ด้วยเหตุนี้ชาตินิยมแนวเสรีจึงชูหลักการอีกประการหนึ่ง นั่นคือ หลักการที่ว่าชาติควรมีอัตวิญฉัย (national self-determination) หรืออีกนัยหนึ่งชาติควรกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้โดยอิสระ อัตวิญฉัยนี้จะทำให้ชาติสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็น รัฐประชาชาติ(nation –state) ได้อย่างสมบูรณ์ นั่นคือ ความเป็นรัฐกับความเป็นชาติตรงกันจนกระทั่งเป็นเนื้อเดียวกัน

ชาตินิยมแนวเสรีมิได้อ้างผสมประโยชน์ของชาติหนึ่งเหนือของชาติอื่น ๆ ดังนั้น ชาตินิยมแนวเสรีจึงถือความเท่าเทียมระหว่างชาติต่างๆ เป็นหลักในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหลักความเท่าเทียมกันระหว่างชาติต่างๆ หลักเรื่องการที่ชาติควรมีอัตวิญฉัยกำหนดความเป็นไปของตนเองนี้ประกอบกันเป็นพื้นฐานในการประชุมสันติภาพ ทั้งหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและสอง การเคารพซึ่งกันและกันระหว่างประเทศ ในแง่การเมืองภายในชาตินิยมแนวเสรีหวังว่าพลังของชาตินิยมจะออกมาในทางบวก คือ ทำให้พลเมืองมีเสรีภาพทาง

การเมืองมากขึ้น มีความเสมอภาค และ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ตามหลักการดั้งเดิมที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน และปวงชนคือชาติ

เหตุที่ชาตินิยมแนวเสรีมีลักษณะเด่นที่มุ่งสันติและสนับสนุนประชาธิปไตยก็เพราะมีหลักการบางประการของลัทธิเสรีนิยมเข้ามาช่วยเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง หลักการที่ว่านี้ได้แก่ หลักปัจเจกชนนิยม (Individualism) อย่างหนึ่ง กับหลักสากลนิยม(Cosmopolitanism) อีกอย่างหนึ่ง ตามหลักปัจเจกชนนิยม เราได้เห็นมาแล้วเมื่อพูดถึงลัทธิเสรีนิยมว่า ปัจเจกบุคคลย่อมมีความสำคัญ กว่าสิ่งใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือชาติ ด้วยเหตุนี้ แม้นักชาตินิยมแนวเสรีจะเห็นความสำคัญของชาติ มากขนาดไหน เขาก็ไม่ต้องการเอาประเด็นเรื่องชาติไปคุกคามหรือปิดกั้นสิ่งที่เป็นหัวใจของแนวคิดปัจเจกชนนิยมเป็นอันขาดเราจะเห็นว่าเมื่อมีความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของชาติกับสิทธิมนุษยชน(human rights) นักชาตินิยมแนวเสรีจะเลือกเข้าข้างประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก ด้วยความประสงค์ที่ไม่อยากจะให้ชาตินิยมเป็นอุดมการณ์ที่ผลักดันให้ชาติหนึ่งๆ มองแต่ผลประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ (insular and exclusive) นักชาตินิยมแนวเสรีจึงสนับสนุนให้มีองค์กรระหว่างประเทศซึ่งใหญ่กว่าแต่ละชาติ(supranational bodies) เกิดขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ถ่วงดุลไม่ให้ชาตินิยมของชาติใดชาติหนึ่งเอาแต่ผลประโยชน์ของชาติตนเองเป็นที่ตั้งมากเกินไป องค์กรดังกล่าว เช่น สันนิบาตชาติ สหประชาชาติ และ สหภาพยุโรป เป็นต้น องค์กรพวกนี้มีรากฐานอยู่ที่ความคิดแบบสากลนิยม

2. ชาตินิยมแนวอนุรักษ (Conservative nationalism)

ชาตินิยมแนวอนุรักษเกิดหลังชาตินิยมแนวเสรี ในครั้งแรกของศตวรรษที่ 19 นักอนุรักษนิยมมองลัทธิชาตินิยมด้วยความหวาดระแวง ความหวาดระแวงดังกล่าวนี้สมเหตุสมผล เพราะชาตินิยมในต้นศตวรรษที่ 19 เป็นชาตินิยมแนวเสรีที่มาพร้อมกับการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งกับเป็นภัยคุกคามต่อระบอบการเมืองเก่าที่มีบทบาทอยู่ในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังชาตินิยมกับอนุรักษนิยมมี จุดร่วมกันที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ทั้ง 2 อุดมการณ์ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียกว่า ประเพณีนิยม (Traditionalism) ประเพณี (tradition) เป็นแนวคิดหลักของทั้งลัทธิอนุรักษนิยมและลัทธิชาตินิยมแนววัฒนธรรม (cultural nationalism) การผสมผสานระหว่างอนุรักษนิยมกับชาตินิยมแนววัฒนธรรม จึงออกผลมาเป็นชาตินิยมแนวอนุรักษ (conservative nationalism)

การให้ความสำคัญกับประเพณี ทำให้ชาตินิยมแนวอนุรักษต้องให้ความสำคัญกับสถาบันที่มีความเก่าแก่ และประวัติศาสตร์ ประเทศที่จะมีชาตินิยมแนวนี้ จึงมักต้องเป็นรัฐประชาชาติที่อยู่ตัวแล้ว(Established nation states) ประเทศเกิดใหม่หรือที่มีการสร้างชาติมาได้ไม่นานจะไม่เอื้ออำนวยให้ชาตินิยมแนวนี้เจริญเติบโต

การให้ความสำคัญกับสถาบันที่เก่าแก่ทำให้ชาตินิยมแนวนุรักษ์มีลักษณะเด่นที่เห็นได้ชัด คือ ถิ่นมองย้อนอดีต (backward-looking character) และบางครั้งก็เห็นได้ชัดว่ามีลักษณะโหยหาวันเวลาที่ล่วงเลยไปแล้ว (nostalgia) เช่น การให้ความสำคัญกับสถาบันของกษัตริย์ของอังกฤษการให้ความสนใจต่อชีวิตของผู้บุกเบิกและสงครามประกาศอิสรภาพของอเมริกา เป็นต้น

น่าสังเกตว่า ชาตินิยมแนวนุรักษ์นิยมจะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่นักชาตินิยมรู้สึกว่าการชาติของตนถูกคุกคาม ไม่ว่าจะจากศัตรูภายนอกหรือภายในก็ตาม “ศัตรูภายใน” (enemy within) ตัวเอกราชของชาตินิยมแนวนุรักษ์ก็คือ ลัทธิสังคมนิยม หรือลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งมองสังคมในแง่ของความเป็นปรปักษ์ระหว่างชนชั้นที่จะต้องจบลงด้วยการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมอย่างขนานใหญ่การปฏิวัติสังคมนิยม คือ ศัตรูตัวกลางของลัทธิอนุรักษนิยมและสิ่งเดียวที่พวกอนุรักษนิยมเห็นว่ามิพลังพอที่จะได้รับมือกับนักปฏิวัติสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ได้ก็คือลัทธิชาตินิยมนี้เอง ลัทธิชาตินิยมมีลักษณะร่วมกับอนุรักษนิยมตรงที่ทั้งสองลัทธิเน้นเอกลักษณ์หรือความเฉพาะเจาะจงของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละชนชาติ ในขณะที่สังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์มีลักษณะสากลนิยมเป็นพื้นฐาน พูดอีกอย่างหนึ่งว่า นักชาตินิยมแนวนุรักษ์ต้องทำสงครามแย่งประชาชนกับลัทธิคอมมิวนิสต์โดยใช้ให้ชนชั้นผู้ใช้แรงงานเห็นว่า ความรักชาติหรือความภักดีต่อปิตุภูมิ (patriotic loyalties) นั้น มีความสำคัญกว่าความถนัดผูกพันทางชนชั้น (class solidarity)

สำหรับ “ศัตรูภายนอก” (enemies without) ที่คุกคามชาตินิยมแนวนุรักษ์ที่สำคัญ คือ การย้ายเข้าเมืองของคนต่างชาติ (immigration) ประเทศที่เคยเป็นเจ้าอาณานิคมมาก่อน เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ล้วนแต่กำลังเผชิญหน้ากับการเข้าเมืองของประชาชนจากอาณานิคมเก่า กลุ่มพลังชาตินิยมแนวนุรักษ์ในประเทศเหล่านี้ล้วนแต่เคลื่อนไหวให้มีการต่อต้านให้สัญชาติแก่ผู้อพยพ เพราะความหวาดกลัวว่าในอนาคตกระแสวัฒนธรรมและประเพณี รวมทั้งชาติพันธุ์ (race) ที่เป็นหลักของประเทศตนจะเจือจาง หรือถูกคุกคามโดยจำนวนของผู้ได้รับการโอนสัญชาติ ความเกรงกลัวว่าความบริสุทธิ์ของเชื้อสายและวัฒนธรรมของตนจะสูญสิ้นไปนี้ บางครั้งก็ก่อให้เกิดความเหยียดหยามชาติพันธุ์ (racialism or racism) หรือการเกลียดชังคนต่างชาติดังไม่มีเหตุผล (xenophobia) ให้เห็นได้ทั่วไป

3. ชาตินิยมขยายอำนาจ (expansionist nationalism)

ชาตินิยมแบบที่ 3 นี้ เป็นชาตินิยมในเชิงรุก หรือก้าวร้าว (Aggressive) เน้นการใช้กำลังทหาร (militaristic) และเน้นการขยายดินแดนหรือขยายอำนาจในครอบครองดินแดนอื่น (expansionist) ชาตินิยมของประเทศมหาอำนาจยุโรปในปลายศตวรรษที่ 19 เป็นชาตินิยมแบบนี้ซึ่ง

มีลักษณะแข่งขันกันล่าอาณานิคมเพื่อแสดงให้เห็นถึงเกียรติภูมิและความยิ่งใหญ่ของชาติ ชาตินิยมแบบขยายอำนาจจึงเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นลัทธิจักรวรรดินิยม (imperialism) เมื่อใดก็ตามที่กองทัพของจักรวรรดิสามารถล่าอาณานิคมใหม่ ๆ ได้ ประชาชนจะฉลองกันอย่างอึกทึกกระตือรือร้นความอึกทึกในการมีจักรวรรดิที่ใหญ่โตเป็นความรู้สึกที่เรียกกันว่า “Jingoism” ซึ่งหมายถึง “ความผยอง” ในชาติของตน เป็นชาติที่ดีที่สุดเหนือกว่าชาติอื่นทั้งปวง โดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุผล

ชาตินิยมแบบขยายอำนาจนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “integral nationalism” ซึ่งอาจแปลได้ว่าเป็น “ชาตินิยมแบบเอกอุ” หมายความว่า ชาติเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง และปัจเจกบุคคลไม่มีความหมายใด ๆ ทั้งสิ้น (the nation is everything and the individual is nothing) ชีวิตของปัจเจกบุคคลจะมีความหมายก็ต่อเมื่ออยู่ในเงื่อนไขที่พร้อมจะอุทิศเพื่อความอยู่รอดและความเป็นเอกภาพของชาติเท่านั้น

สำหรับชาตินิยมแบบเอกอุ หรือแบบขยายอำนาจนี้ ประชาธิปไตยจะถูกมองว่าเป็นแหล่งที่จะบ่มเพาะความอ่อนแอ และข้อราษฎรบังหลวงให้เกิดแก่ชาติ ชาตินิยมแบบขยายอำนาจไม่ต้องการให้มีการอภิปรายโต้เถียงอย่างอิสระ แต่ต้องการระเบียบวินัยและการเชื่อฟังผู้นำที่มีหนึ่งเดียวอย่างไม่มีเงื่อนไข และด้วยเหตุนี้ ชาตินิยมแบบนี้จึงมีแนวโน้มที่ต้องการให้มีการฟื้นฟูระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช

บางครั้งชาตินิยมแบบขยายอำนาจอย่างเข้มข้นและรุนแรงจะถูกเรียกว่า “Chauvinistic nationalism” หรือ “ชาตินิยมอย่างบ้าคลั่ง” ชาตินิยมแบบนี้จะลากเส้นแบ่งว่าใคร คือ “พวกเรา” (us) และใคร คือ “พวกเขา” (them) โลกจะถูกแบ่งออกเป็น “ในกลุ่ม” (in group) กับ “นอกกลุ่ม” (out group) สุดยอดแห่งการพัฒนารของชาติแบบขยายอำนาจ คือ ลัทธิต่อต้านยิว (Anti - Semitism) ของนาซีเยอรมัน ซึ่งมองความเป็นปรปักษ์ระหว่างชนชาติอารยันกับชนชาติยิวว่าเปรียบเสมือนพลังแห่งความดีต่อสู้กับพลังแห่งความชั่วร้าย หรือพลังแห่งแสงสว่างต่อสู้กับความมืด

ชาตินิยมแบบขยายอำนาจมองย้อนกลับไปหาความยิ่งใหญ่ในอดีตด้วย เช่น พวกฟาสซิสต์อิตาลีฝันถึงความยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิโรมโบราณ พวกนาซีเยอรมันมองย้อนไปหาความยิ่งใหญ่ของชนชาติเยอรมันในยุคของจักรพรรดิ Charlemagne ผู้ก่อตั้งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy Roman Empire) แต่ชาตินิยมขยายอำนาจต่างจากชาตินิยมแนวอนุรักษ์ตรงที่ชาตินิยมขยายอำนาจไม่เพียงแต่มองย้อนไปหาความยิ่งใหญ่เรื่องรองของผู้คนที่ถือว่าเป็นชาติเดียวกับตนในอดีตเท่านั้น แต่ยังมองไปในอนาคตข้างหน้าอย่างกระตือรือร้นแสนยานุภาพทางการทหารจะเป็นเครื่องพิสูจน์ความเข้มแข็งรวมทั้งศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของชาติได้อย่างดีที่สุด ดังนั้น ชาตินิยมแบบขยายอำนาจจึงมักจบลงด้วยสงคราม ดังที่ปรากฏในสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง

4. ชาตินิยมต่อต้านการล่าอาณานิคม (Anticolonial nationalism)

ชาตินิยมที่เกิดขึ้นในประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ในโลกเป็นชาตินิยมที่เกิดจากการต่อต้านการปกครองอาณานิคมของเมืองแม่ ชาตินิยมแบบนี้จึงเหมือนกับดาบที่กลับไปทิ่มแทงเจ้าอาณานิคม ผู้ซึ่งพัฒนาลัทธิชาตินิยมขึ้นมาก่อนนั่นเอง ในเอเชียและแอฟริกา สำนักของความป็นชาติเป็นพลังงานทางอุดมการณ์ให้คนพื้นเมืองต้องการ “ปลดแอกชาติ” (national liberation) ของตนให้พ้นจากอำนาจปกครองของเจ้าอาณานิคม ภูมิศาสตร์การเมืองของโลกศตวรรษที่ 20 ต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างใหญ่หลวงด้วยพลังของลัทธิชาตินิยมแบบที่ 4 นี้ มากกว่าปัจจัยอื่น ๆ

อินเดียต่อสู้จนได้เอกราชจากประเทศอังกฤษ เมื่อ ค.ศ. 1947 จีนถูกญี่ปุ่นเข้าครอบครองในช่วงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง 8 ปี จนกระทั่งพรรคคอมมิวนิสต์ทำสงครามปฏิวัติปลดแอกจีนจากการครอบงำของต่างชาติได้เด็ดขาดในปี ค.ศ. 1949 อินโดนีเซียใช้เวลา 3 ปี ทำสงครามกับเนเธอร์แลนด์ จนกระทั่งได้อิสรภาพในปี ค.ศ. 1949 เวียดนามขับไล่ฝรั่งเศสต้องถอนตัวออกไปในปี ค.ศ. 1954 แต่กว่าเวียดนามจะได้เอกราชสมบูรณ์ก็ต้องใช้เวลาสู้รบกับสหรัฐอเมริกาอย่างหนักหน่วงถึง 14 ปี จนกระทั่งสามารถรวมเวียดนามเหนือและได้เข้าด้วยกันพร้อมกับถอนตัวออกไปอย่างสิ้นเชิงของกองทัพอเมริกันในปี ค.ศ. 1975

ในแอฟริกา ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชก็ดำเนินไปคล้ายกับที่เกิดขึ้นในเอเชีย ในจีเรียได้เอกราชจากสหราชอาณาจักรในปี ค.ศ. 1960 อัลจีเรียต้องต่อสู้ทำสงครามกับฝรั่งเศสอย่างยืดเยื้อกว่าจะได้เอกราชในปี ค.ศ. 1962 เคนยาเป็นเอกราชในปี ค.ศ. 1963 แทนซาเนียและมาลาวีเป็นเอกราชปี 1964 และท้ายที่สุด คือประเทศนามิเบีย เป็นเอกราชเมื่อ ค.ศ. 1990 นี้เอง

แนวคิดที่อยู่เบื้องหลังขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชทั้งหลายในเอเชียและแอฟริกา คือ การที่ชาติควรมีอธิปไตยเช่นเดียวกับที่เคยเกิดแก่นักคิดชาตินิยมในยุโรปตะวันตกและอเมริกา แต่สิ่งที่พิเศษสำหรับประเทศในแอฟริกาและเอเชียคือประเทศเหล่านี้ต้องการเอกราช และต้องการพัฒนาเศรษฐกิจในคราวเดียวกัน ดังนั้น การปลดปล่อยชาติหรือประชาชนชาติจึงมิใช่การเคลื่อนไหวทางการเมืองเท่านั้น หากเป็นการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจด้วย ในการแสวงหาแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจนี้ประเทศกำลังเลือกที่จะหันไปหาลัทธิสังคมนิยมมากกว่าลัทธิเสรีนิยม ความข้อนี้เป็นที่เข้าใจได้ไม่ยากนัก เพราะประเทศที่เป็นเจ้าอาณานิคมส่วนใหญ่เป็นประเทศที่เติบโตและใช้ลัทธิเสรีนิยมเป็นหลักในขณะที่ประเทศสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ต่างก็ต้องการเสนอตัวเป็นทางเลือกใหม่กับประเทศด้อยพัฒนาเพราะสังคมนิยมเองก็มี ประเทศเจ้าอาณานิคมเป็นศัตรูร่วมอยู่ด้วยกันเช่น

อย่างไรก็ตาม การที่ลัทธิชาตินิยมกับลัทธินิยมจะจับมือกันนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายนักเพราะตามทฤษฎีแล้ว ชาตินิยมแบ่งความแตกต่างของมนุษย์ตามชาติ ส่วนสังคมนิยมแบ่งตามชนชั้นส่วนที่สังคมนิยมแบบต่อต้านเจ้าอาณานิคมเห็นพ้องต้องกัน จึงอยู่ที่การช่วยกันต่อสู้กับจักรวรรดินิยมหรือประเทศทุนนิยมตะวันตกนั่นเอง สำหรับนักสังคมนิยม ประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกคือหัวแถวของของนายทุน ซึ่งกดขี่ขูดรีดชนชั้นกรรมกรในขอบข่ายกว้างขวางทั่วโลก สำหรับนักชาตินิยมในประเทศกำลังพัฒนา หรือที่เรียกว่าประเทศโลกที่สาม จักรวรรดินิยมตะวันตก คือนักล่าอาณานิคมที่ปล้นเอกราชและวัตถุดิบจากประเทศของตน มองในแง่นี้ ลัทธิชาตินิยมต่อต้านการล่าอาณานิคมในประเทศกำลังพัฒนาในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 จึงมีลักษณะแตกต่างจากลัทธิชาตินิยมที่กล่าวมาแล้วทั้ง 3 แบบ ข้างต้นของยุโรป(สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 88-92)

รูปแบบชาตินิยมในลาวนั้นถือได้ว่าเป็นชาตินิยมแบบต่อต้านการล่าอาณานิคม โดยฝรั่งเศสเป็นผู้เข้ามาปกครองลาว และทำการกดขี่ ขูดรีด เกณฑ์แรงงาน สร้างความทุกข์ยากให้กับประชาชนลาว จนในที่สุดประชาชนลาวก็รวมตัวกันเกิดเป็นขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสในทั่วทุกแขวงของลาว เพื่อปลดปล่อยชาติลาวจากฝรั่งเศส เมื่อฝรั่งเศสหมดอำนาจไป ประชาชนลาวก็ต้องทำการต่อต้านกับสหรัฐอเมริกา ชาตินิยมลาวในช่วงนี้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้นเนื่องจากมีจุดหมายที่ชัดเจนร่วมกันในการต่อต้านสหรัฐอเมริกา ต่างจากขบวนการต่างๆที่เกิดขึ้นเพื่อต้านอำนาจฝรั่งเศส ที่ไม่มีการร่วมมือกันระหว่างขบวนการ ทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ เพลงปฏิวัติก็ถือเป็นผลผลิตของชาตินิยมลาว โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนลาว เกิดสำนึกรักชาติ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เคียดแค้นพวกจักรวรรดินิยม และร่วมมือกันทำสงครามต่อต้าน เพื่อเอกราชของชาติลาว

ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่จะขาดเสียมิได้ ดนตรีเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ (Primitive Age) เกิดขึ้นพร้อมกับที่มนุษย์มีอารยธรรมและวัฒนธรรม เพลงก็คือส่วนหนึ่งของดนตรี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เพลงก็เป็นผลผลิตของดนตรีนั่นเอง(สิรินธร กิริติบุตร, 2528:1) ดนตรีเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์และสิ่งที่สร้างสรรค์นี้จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ดนตรีจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในทุกๆ ระดับซึ่งอาจเกิดจากแรงบันดาลใจ ที่จะพยายามสะท้อนภาพความเป็นจริงของตน หรือสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ปัจจัยความเป็นอยู่สภาวะแวดล้อมจะเป็นตัวกำหนดหรือเป็นวัตถุดิบที่จะนำมาผสมผสานและสร้างสรรค์กับแนวคิดทางศิลปะที่สะท้อนผ่านออกมาทางดนตรีและบทเพลงในแง่มุมต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ดนตรีหรือบทเพลงเปรียบเสมือนการบันทึกภาพทางประวัติศาสตร์ชนิดหนึ่งที่สะท้อนเหตุการณ์สำคัญต่างๆ หรือสะท้อนแนวคิด อุดมการณ์ในแต่ละยุคสมัยอย่างต่อเนื่อง เช่น การนำ

ดนตรีและบทเพลงมาเพื่อเป็นสื่อในการต่อสู้ทางปัญญาเพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางสังคมตลอดจนพื้นที่ทางวัฒนธรรม ซึ่งทำให้สามารถมองเห็นถึงวิถีคิด สาร และภาพสะท้อนต่างๆ ในสังคมที่มีมิติสัมพันธ์ในหลายๆ ด้านที่น่าสนใจ จากประสบการณ์ของมนุษยชาติตั้งแต่อดีตมา เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าไม่มีสิ่งใดที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้กระชับได้ดีเท่ากับเสียงดนตรี มีมนุษย์ก็มีเสียงดนตรี เสียงดนตรีเป็นเสียงที่รวมมนุษย์ ขงจื้อนักปราชญ์ชาวจีนได้กล่าวเอาไว้ว่า “ดนตรีนำความสามัคคีสู่ปวงชน ดนตรีเป็นภาษาสากลที่ทุกคนรับรู้ได้ สัญลักษณ์เป็นสื่อภาษาทางปัญญา ในขณะที่ดนตรีเป็นสื่อแห่งจิตใจ” (สุกรี เจริญสุข , 2538 : 8)

บทเพลงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่กวี หรือผู้แต่งสอดใส่ความคิดพร้อมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัวเขา เป็นเบื้องหลังในประวัติศาสตร์แต่ละยุค เพลงจึงเป็นเหมือนวรรณกรรมของสังคม

ความสำคัญของบทเพลงที่เป็นวรรณกรรมของยุคสมัยเพราะ

บทเพลง คือ สัญลักษณ์แท้จริงของความหลัง

บทเพลง คือ ตัวแทนของยุค เป็นภาพแห่งรสนิม และสายสัมพันธ์ของมวลมนุษย์ในอดีต

บทเพลง คือ ข้อมูลที่ประมวลภาพเหตุการณ์ และความประทับใจแต่หนหลังให้สู่ความทรงจำของผู้ฟังได้เสมอ ไม่ว่ากาลเวลาจะผ่านไปมากน้อยเพียงใด

บทเพลง คือ สิ่งที่สามารถล่อมจิต และวิญญาณของผู้ฟังไม่ว่ายามรัก ยามเศร้า คิดถึงยินดี ยกย่อง ชมขวัญ ปลุกใจให้ฮึกเหิม ปลอบใจให้หายเศร้า หรือเร่งเร้าให้รีบเร่ง

บทเพลง คือ ภาษาทัศนลักษณ์ ที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมอันงดงามของชาติที่ปลูกฝังค่านิยม และสร้างทัศนคติของคนในสังคม

บทเพลงจึงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด จิตสำนึกของมนุษย์มาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะบทเพลงที่เกิดขึ้นเฉพาะกาลแห่งความทุกข์ยาก หรือความขัดแย้งของสังคม บทเพลงจึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญประเภทหนึ่ง ซึ่งสามารถนำมาศึกษาพร้อมกับข้อมูลด้านอื่นๆ เพื่อศึกษาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์บางส่วนหรือแนวความคิดของกลุ่มคนในสังคม และศึกษาการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมของสังคม(จรูญรัตน์ สุวรรณภูสิทธิ์,2531:66-67)

ดนตรีหรือบทเพลงนั้นถือได้ว่าเป็นภาษาแห่งอารมณ์ ซึ่งคีตกวีหรือนักแต่งเพลงได้พยายามกระตุ้นออกมาเป็นเสียงเพลง มีทั้งที่จิตใจกระตุ้นและที่เกิดจากประสบการณ์ของตนเองดังกล่าวแล้ว ในตอนต้นว่าเพลงเป็นสื่อกลางในการติดต่อ และการทำความเข้าใจกันระหว่างมนุษย์ที่เก่าแก่ที่สุด เพลงจึงเป็นภาษาหรือเครื่องมือที่สำคัญของมนุษย์ในสื่อความคิดต่อกัน ซึ่งการสื่อความคิดนี้จะมีลักษณะคือ

1. การสื่อความคิดในเรื่องที่เป็นความจริง ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ การสื่อความคิดประเภทนี้ไม่ก่อให้เกิดปัญหาถกเถียงมากนัก เนื่องจากเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นจริงด้วยเหตุผลและสามารถพิสูจน์ได้

2. การสื่อความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณค่าต่างๆ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการยอมรับในคุณค่าเหล่านั้นได้ การสื่อความคิดประเภทนี้ก็คือ การชักจูงให้คล้อยตาม ซึ่งก็หมายถึงเพลงประเภทปลุกใจซึ่งมีใช้กันอยู่ในทุกสังคมมนุษย์นั่นเอง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, มปป. : 1)

นักจิตวิทยาเชื่อว่า เพลงสามารถกระตุ้นไม่เพียงแต่ระบบประสาทส่วนกลางซึ่งทำหน้าที่ควบคุมปฏิกิริยาของกล้ามเนื้อและทำหน้าที่ต่างๆของอวัยวะภายในเท่านั้น แต่ยังสามารถควบคุมระบบประสาทอัตโนมัติของร่างกายมนุษย์อีกด้วย จากการทดลองพบว่าเสียงเพลงมีผลต่อระบบการหมุนเวียนของเลือด การย่อย ความหิว และความกระหายอีกด้วย ดังนั้นจึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่า ในสมัยแรกๆที่มนุษย์นำเพลงมาใช้ก็เพื่อให้เพลงช่วยทำหน้าที่ผ่อนคลายความตึงเครียด ในการทำงานทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ให้จังหวะในการทำงานที่ต้องทำพร้อมๆกันและกระตุ้นให้มีจิตใจกระตือรือร้นที่จะทำงาน ซึ่งเราเรียกเพลงประเภทนี้ว่า เป็นเพลงประเภทปลุกใจนั่นเอง เพราะเมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมย่อมต้องมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น ล่าสัตว์มาเป็นอาหาร เพาะปลูกพืชไร่บริโภค ป้องกันศัตรูที่มารุกราน การสงคราม ฯลฯ สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องใช้ความสามัคคีร่วมมือกันและช่วยให้จังหวะให้เกิดความพร้อมเพรียงกันด้วย จึงทำให้เชื่อกันว่า เพลงประเภทปลุกใจ ได้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ก่อนที่มนุษย์จะรู้จักการบันทึกเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์เสียอีก (สิรินธร กิรีนิบุตร, 2528: 1)

ผู้แต่งเพลงปฏิวัติสามารถปลุกใจและปลุกฝั่งอุดมการณ์ทางการเมืองได้ดี เนื่องจากสามารถสร้างสรรค์จังหวะของเพลงที่คึกคักคอยกระตุ้นความคิด สามารถแต่งเนื้อเพลงโดยใช้คำที่เข้าใจง่าย กระชับ ได้ใจความ โดยนำเอาอุดมการณ์ทางการเมืองมาใช้ในเพลงปฏิวัติเพื่อเผยแพร่ความคิดทางการเมือง แม้ว่าการเมืองเป็นเรื่องที่เข้าใจยากและมีความสลับซับซ้อน แต่เมื่อนำเอาดนตรีมาผสมผสาน ทำให้เกิดเพลงที่เน้นเรื่องการเมือง โดยมีความบันเทิงควบคู่ไปด้วย ทำให้บทเพลงมีความน่าสนใจน่าจดจำและเร้าอารมณ์ไปพร้อมกันเพิ่มขึ้น

ความเป็นมาของดนตรีและเพลงลาว

เพลงปฏิวัติลาว (เพลงปลุกใจ) ถือเป็นศิลปะการขับร้องประเภทหนึ่งและเป็นส่วนหนึ่งของดนตรีลาว จึงควรเข้าใจถึงความเป็นมาของดนตรีลาว รวมไปถึงศิลปะต่างๆของลาว นักวิชาการลาวอธิบายว่าประเทศลาวนั้นมีมรดกวัฒนธรรมทางด้านศิลปะ ดนตรีมาจาก 3 แหล่งอารยธรรม ได้แก่

แหล่งที่หนึ่ง สืบทอดมาจากอารยธรรมหนองแสตาลี น่านเจ้า ซึ่งเรียกว่า ตาลิฟู ประมาณ 300 ปี ก่อนพุทธศาสนา โดยมีขุนลอบเป็นกษัตริย์ของพวกอ้ายลาว อยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำโขง ในแถบถิ่นยูนานของจีนทุกวันนี้ เวลานั้นพวกอ้ายลาวมีความศิวิไลซ์ รุ่งเรืองอย่างกว้างขวางทางอารยธรรม วัฒนธรรมต่างๆ รวมทั้งศิลปะ ดนตรี ซึ่งพวกอ้ายลาวได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียและจีน โดยการรับเอาศาสนา ลัทธิมหายานมาเป็นที่สักการบูชา ซึ่งจุดนั้นเป็นแหล่งการค้า และมีการแลกเปลี่ยนอารยธรรมโดยตลอด ในเขตสุวรรณภูมิ

เครื่องดนตรีที่เป็นหลักฐานในอาณาจักรหนองแสตาลีนั้นเจ้า นั้นเป็นเครื่องดนตรีชนิด เป่า ซึ่งผลิตด้วยเครื่องธรรมชาติ รัศด้วยไม้ มี 4 รู นอกจากนั้นยังมีเครื่องดนตรีทำจาก โลหะ ประกอบการตบมือ เพื่อสร้างความเบิกบานม่วนซื่น ทั้งเป็นการบรรเลงประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น การบวงสรวง เลี้ยงผี การคล้องช้าง การออกทัพ และการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองของ ราชา และราชวงศ์ต่างๆ

แหล่งที่สอง เป็นการสืบทอดมาจากแหล่งอารยธรรมอาณาจักรล้านช้าง สมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม ปกครองปี.ศ.1900 ซึ่งพระเจ้าฟ้างุ้มได้นำเอาศาสนาพุทธมาจากเขมร มาเผยแพร่ที่อาณาจักรล้านช้าง รวมทั้งเรื่องศุริยวงศ์พิณพาทย์ ระนาด ฆ้องวง และเครื่องลมทุกชนิด เพื่อประกอบเข้าในการ บรรเลงในพิธีกรรมต่างๆ ตามประเพณีดั้งเดิมของลาวราชอาณาจักรล้านช้าง -

แหล่งที่สาม เป็นการสืบทอดมาจากแหล่งอารยธรรมศิลปะ ดนตรีร้องขับลำพื้นเมือง ท้องถิ่นต่างๆของประชาชนบรรดาเผ่าลาวทั้ง 49 ชนเผ่า ซึ่งเป็นวัฒนธรรมชนเผ่าเก่าแก่ของ ประเทศลาว เป็นศิลปะที่มีการประดิษฐ์คิดค้นแต่งขึ้นจากภูมิปัญญาของชนเผ่าลาวให้กลายเป็น ศิลปะการแสดงโดยแบ่งเป็น 5 ประเภท คือ

1. ศิลปะการฟ้อน มีการฟ้อนเดี่ยว ฟ้อนรวมหมู่ หมึงชาย และละครฟ้อนเรื่อง ฟ้อน ลาวแพน ฟ้อนเมืองแก้ว ฟ้อนง้าว ฟ้อนมยลาว ฟ้อนพระลักษมณ์พระราม และฟ้อนของบรรดา ชนเผ่าต่างๆ

2. ศิลปะการร้องและอ่านหนังสือ ในประเทศลาวมีศิลปะการร้องหลายประเภท ได้แก่

2.1 เพลงลาวเดิมประเภทเก่า เป็นการนำเอาเพลงที่มีจังหวะช้าๆมาร้องใส่เพลงที่ไว ปานกลาง แล้วลงท้ายด้วย ในเพลงที่มีจังหวะไวซึ่งคนลาวเรียกกันว่า

2.1.1 เพลงช้า คือ เพลงสามชั้น

2.1.2 เพลงไวปานกลาง คือเพลงสองชั้น

2.1.3 เพลงไวๆ คือ เพลงชั้นเดียว

2.2 ศิลปะการเสพบรรเลง เป็นการนำเอาเพลงร้องเฉพาะมาร้องประกอบการเสพขับ บรรเลงและเพลงสำหรับเครื่องดนตรีบรรเลงล้วนๆ และเสพบรรเลงร่วมกัน ซึ่งเพลงเหล่านี้จะ

ประดิษฐ์แต่งขึ้น โดยทำนองไม่ซ้ำกัน เช่น ขับท่อมหลวงพระบาง ฉลาม สามเฒ่า สองคอนลวด ได้ มาย่อง อ่านหนังสือและอื่นๆ เป็นต้น นอกจากนี้เพลงเพสด้วยดนตรีล้านๆ ยังสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ดังนี้

2.2.1 เพลงโหมโรงเป็นเพลงชุดชั้นสูง ที่ใช้บรรเลงก่อนจะทำพิธีหรือการแสดงใดๆ อย่างหนึ่ง แสดงความเคารพ หรืออัญเชิญเทวดาและเจ้าภาพงาน บทเพลงเหล่านี้ ได้แก่ สาธุการ ตระ ร้วสามลา เข้าม่าน เสมอ ฯลฯ

2.2.2 เพลงหน้าพาทย์ เป็นเพลงชั้นสูง ที่ใช้บรรเลงในการประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ไหว้ครู หรือประกอบทำพ็อนตามกิริยาอาการของตัวละครโขน หรืออื่นๆ เพลงเหล่านี้ ได้แก่ เสมอ เชิด เชิดกลอง เชิดฉิ่ง เป็นต้น

2.2.3 เพลงดับ เป็นเพลงชุดของบทเพลงที่นำเอาหลายๆเพลงมาบรรเลงร่วมกัน โดยยึดเอาความสอดคล้องของเสียงมาจัดเข้าเป็นชุดเดียวกัน ซึ่งมีด้วยกันหลายชนิด เช่น ดับลาว ดับเขมร ดับไท ดับแขก เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีเพลงที่บรรเลงอิสระเพื่อสร้างความเบิกบานม่วนชื่นหลายชนิด ได้แก่

- 1) เพลงเบ็ดเตล็ด
- 2) เพลงเสพบรรเลงประกอบลิเก
- 3) เพลงเสพบรรเลงประกอบการพ็อน
- 4) เพลงเสพบรรเลงประกอบพิธีกรรมบ้าน
- 5) เพลงพื้นบ้าน
- 6) เพลงลาวสมัย
- 7) เพลงเพื่อชีวิต
- 8) เพลงปฏิวัติ
- 9) และเพลงอื่นๆ

2.3 ศิลปะการละคอน

ในประเทศลาว การละครก็เป็นศิลปะที่เก่าแก่ของลาวอีกชนิดหนึ่งซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเขมรสมัย อาณาจักรล้านช้าง เช่น ละครพุด ละครเวที ละครชาวบ้าน ฯลฯ โดยเป็นเรื่องราวของวรรณกรรมลาวต่างๆ เช่น ท้าวลินไซ นางผมหอม จำปาลีตัน เป็นต้น

2.4 ศิลปะการร้องและขับลำ

เป็นการขับร้อง ลำพื้นเมืองของลาว บรรดาชนเผ่าแต่เหนือ ถึงใต้ที่ได้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ศิลปินอาวุโส พ่อผู้ แม่ผู้ บรรดาเผ่ามาแต่ดึกดำบรรพ์ เช่น ทางภาคเหนือ ภาค

กลาง แต่กำแพงนครเวียงจันทน์ไปถึงพงสาที่จะเรียกว่า ลำ ซึ่งมีหลายประเภท เช่น

2.4.1 กลุ่มประเภทขับต่างๆของภาคกลาง ภาคเหนือ เช่น ขับหุ่นน้อยโดยเผ่าหุ่นน้อย ขับเต็มโดยเผ่าขมุ ขับอ้อยยวนโดยเผ่ายวน ขับลื้อโดยเผ่าลื้อ ขับไตคำโดยเผ่าไตคำ เป็นต้น

2.4.2 กลุ่มประเภทลำภาคกลาง ภาคใต้ เช่น ลำกลอน ลำล่อง ลำเตี้ย ลำคู่ ลำคั้น ลำสีพันดอน ลำสาละวัน ลำคอนสรวน ลำผู้ไท เป็นต้น

2.4.3 กลุ่มละเล่นต่างๆตามประเพณีของลาว เป็นการละเล่นแนวพื้นบ้านของบรรดालาวชนเผ่าตั้งแต่เหนือจรดใต้ ซึ่งได้สืบทอดมาแต่โบราณกาล ไม่มีแบบแผน สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมของสังคม เป็นการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อความสนุกสนาน การละเล่นเหล่านี้ได้แก่ การเล่นขาดแย่งกัน(ชักกะเย่อ) เป็นต้น การละเล่นต่างๆจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- การละเล่นพื้นบ้านเฉพาะเด็ก
- การละเล่นพื้นบ้านเฉพาะผู้ใหญ่

5. วงดนตรีลาวเดิม

ในประเทศลาว คำว่า วง นั้นมีความหมายว่า การนำเอาเครื่องดนตรีหลายๆชนิดที่มีลักษณะ ดีด สี ตี เป่า มาบรรเลงร่วมกัน โดยคำนึงถึงเสียงเพลง เสียงดนตรีแต่ละประเภทมาด้วยกัน เช่นเอาแคนมาบรรเลงใส่ซอ เป็นต้น วงดนตรีลาวปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ วงพิณพาทย์ วงมโหรี และวงดนตรีพื้นบ้านขับลำของบรรดालาวชนเผ่าต่างๆ

5.1 วงพิณพาทย์ หมายถึง แบบแผนการดีด สี ตี เป่า อย่างเบาๆ ซึ่งมีเครื่องสายเครื่องสี เครื่องตีเป็นผู้นำวง เป็นวงดนตรีลาวเดิมในวังหลวงเมื่อก่อนที่แผ่กระจายแถบแม่น้ำหลวงพระบาง ไชยบุรี หลวงน้ำทา เวียงจันทน์ คำม่วน สหวันนะเขต อัดตะบือ และจำปาสัก วงพิณพาทย์ลาวประกอบด้วยเสียงดนตรี คือ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดเหล็ก ซ้องวงใหญ่ ซ้องวงน้อย ซอด้วง ซออู้ ขิม ขลุ่ย กลองทัด กลองจิ่ง ฉาบ ฉิ่ง และไม้กรับ มีบทบาทหน้าที่ในการขับบรรเลงสำหรับแห่ต่างๆ บรรเลงประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งประเพณีทางศาสนา ประเพณีทางบ้านตลอดจนทั้งการใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับงานมงคลและงานอวมงคลอีกด้วย

5.2 วงมโหรี เป็นวงดนตรีที่มีการบรรเลงประกอบการร้องเพลงลาวเดิม มีเครื่องดนตรี 11 ชนิด ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ขิม ขลุ่ย แคน ซอแหบ ซออู้ กลองปี่ ฉาบ ฉิ่ง กรับ

5.3 วงดนตรีพื้นบ้านลาวเผ่าต่างๆ เป็นวงดนตรีที่ประเทศลาวจัดเป็นวงดนตรีประจำท้องถิ่นโดยเรียกตามชนิดของเครื่องดนตรี และทางดนตรีตามท้องถิ่น ปัจจุบันยังไม่สามารถกำหนดตายตัวได้ว่าจะเรียกว่าอย่างไร เพียงแต่สังเกตเห็นว่า มีการกำหนดเครื่องดนตรีหลักเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นเท่านั้น ถ้ามีการแสดงในพิธีกรรมต่างๆ ก็จะจัดตามสภาพของเครื่องดนตรี

ของตน ตามความเหมาะสมของการแสดงนั้นๆ วงดนตรีพื้นบ้านเมืองลาวมีหลายรูปแบบ โดยจะมีความแตกต่างกันแต่ละเขตบ้านเขตเมืองเขตแขวง เช่น วงปี่ของเผ่าลื้อ วงพิณพาทย์หลวงพระบาง วงมโหรีหลวงพระบาง ฯลฯ (ทินกร อັตไพบูลย์, 2548: 107-114)

จะเห็นได้ว่าชาวลาวมีมรดกทางดนตรีและเพลงอย่างมากมาย ซึ่งนักแต่งเพลงปฏิวัติคงจะคุ้นเคยกับดนตรีและเพลงเหล่านี้มากพอสมควร ทำให้มีฐานทางภูมิปัญญาเข้มแข็งพอที่จะแต่งเพลงปฏิวัติ

ความเป็นมาของเพลงปฏิวัติลาว

ฝรั่งเศสถือเป็นผู้วางรากฐานเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องชาติให้กับลาว เพลงปลุกใจก็คือเป็นผลงานของฝรั่งเศสอีกเช่นกัน เพราะฝรั่งเศสต้องการสร้างสำนึกความเป็นชาติลาวให้มีความชัดเจนมากขึ้น ให้ลาวมีความต่างจากไทยอย่างชัดเจน เพื่อไม่ต้องการให้คนลาวไปนิยมชมชอบไทย และอยากให้คนลาวชื่นชมฝรั่งเศส จึงมีการแต่งเพลงชาติลาวขึ้นซึ่งพร้อมกันนั้นก็มีการแต่งเพลงปลุกใจขึ้นด้วย ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่ลาวมีเพลงปลุกใจ เพลงปฏิวัติลาวนั้นถือได้ว่าเป็นเพลงปลุกใจเหมือนกัน เพราะเพลงปฏิวัติลาวในสมัยต่อสู้เพื่อเอกราชของลาวนั้นมีจุดประสงค์ปลุกใจให้ปฏิวัติเพื่อเป็นอิสระจากฝรั่งเศส ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนสังคมให้ต่อสู้เพื่อเอกราช ความหมายของการปฏิวัติ(revolution) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากระบบการเมืองการปกครองเดิมเป็นระบอบใหม่ โดยมีการรื้อโครงสร้างเดิมเป็นส่วนใหญ่ หรือมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เช่น ปฏิวัติตนเอง คือปรับปรุงตัวเองใหม่ จากหน้ามือเป็นหลังมือ เป็นต้น ในทางการเมืองการปฏิวัติคือการยึดอำนาจจากผู้ปกครองเดิม แล้วทำการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ซึ่งต่างจากรัฐประหาร ที่เป็นการยึดอำนาจปกครอง แต่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง

เพลงปฏิวัติซึ่งเป็นบทเพลงที่ “ขบวนการปลดปล่อย”(ลาวฝ่ายซ้าย)แต่งขึ้นเพื่อใช้ในการปลุกกระดมประชาชนลาว ทหาร ให้สำนึกในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวลาวแล้วจะได้ลุกขึ้นต่อสู้กับมหาอำนาจทั้งฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาที่เข้ามาปกครองดินแดนลาว เพลงปฏิวัติที่ถูกแต่งขึ้นในยุคแรกๆที่มีการต่อต้านฝรั่งเศสนั้น ไม่มีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่แน่นอนว่าใครเป็นผู้แต่งหรือแต่งในปีพ.ศ.ใด โดยส่วนมากผู้ที่แต่งเพลงปฏิวัติมักจะเป็นทหารหรือประชาชนที่เข้าร่วมการปฏิวัติ และในช่วงที่มีการแต่งเพลงนั้นจะเป็นช่วงที่มีการศึกษาสงครามตลอดเวลา นักแต่งเพลงก็จะแต่งเพลงอยู่ในป่า คอยติดตามกองทัพและพวกทหาร หลักฐานการแต่งเพลงอาจสูญหายระหว่างการทำสงคราม คนจะจำได้ก็เพียงเนื้อเพลงที่ร้องต่อๆ กันมา แต่อาจมีบางเพลงสามารถระบุได้ว่าแต่งขึ้นในช่วงสมัยใด ซึ่งต้องเชื่อมโยงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เข้ามากำกับด้วย เพลงปฏิวัติที่ถูกนำมาเรียบเรียงดนตรีและร้องใหม่และได้รับความนิยมในปัจจุบัน เช่น เพลงต่อต้าน เพลงแดนแห่งอิสระ เพลงเผ่าลาวเอ๋ย เพลงอดทน เพลงสาวเชียงขวางทั้งงามทั้งเก่ง

ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นเพลงที่เคยได้รับความนิยมและเป็นที่ยึดของคนลาวสมัยที่มีการต่อต้านกับมหาอำนาจเป็นอย่างดี แต่เพลงเหล่านี้เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของเพลงปฏิวัติ ในสมัยที่มีการตั้งเขตปลดปล่อย ซึ่งเป็นเขตที่มั่นของขบวนการปลดปล่อยลาวนั้น จะมีการแต่งเพลงปฏิวัติอยู่เรื่อยๆ โดยทหาร หรือประชาชนก็สามารถแต่งเพลงได้ แล้วส่งมาที่ศูนย์กลางของกองทัพ จะมีนักดนตรีประจำกองทัพ คอยแต่งทำนอง ร้องประสานเสียงและเล่นดนตรี เพื่อทำการบันทึกเสียง โดยจะบันทึกเสียงกันภายในถ้ำ แล้วนำเอาไปเปิดเพื่อปลุกกระดมมวลชนต่อไป โดยวันหนึ่งๆจะทำการบันทึกเสียงไม่ต่ำกว่า 3-4 เพลง แต่ทว่าเทคโนโลยีในสมัยนั้นยังไม่มีคามทันสมัย เพลงที่ทำการบันทึกเสียงไว้จึงอยู่ได้ไม่นาน ซึ่งแผ่นเสียงก็จะเสียหายเนื่องจากความชื้นและเชื้อรา ประกอบกับความเสียหายที่ได้รับจากภัยสงคราม ทำให้เพลงปฏิวัติสูญหายไปจำนวนไม่น้อย (สัมภาษณ์ สมจิต ไสสุวัน) ปัจจุบันเพลงปฏิวัติลาวถูกนำกลับมาเรียกความนิยมอีกครั้ง โดยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาบริษัทเทปต่างๆในลาว ได้ขออนุญาตจากทางรัฐบาลนำเพลงปฏิวัติมาเรียบเรียง ทำดนตรี และขับร้องใหม่ โดยมีทั้งในรูปแบบซีดี และวีซีดีคาราโอเกะ ซึ่งทำให้เพลงปฏิวัติมีความน่าสนใจและเป็นที่ยึดของคนลาวรุ่นใหม่มากขึ้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานเขียนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การสร้างสำนึกความเป็นชาติผ่านเพลงปฏิวัติลาวตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน สามารถแยกกลุ่มของงานเขียนต่างๆ ได้ดังนี้

1. กลุ่มที่ให้ข้อมูลหรือความรู้เกี่ยวกับลาวสมัยฝรั่งเศสปกครองและสมัยที่ทำสงครามกับสหรัฐอเมริกา

ราชอาณาจักรลาว (2503) โดย บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ผู้เขียนกล่าวถึงสภาพโดยทั่วไปของประเทศลาว เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ของประชาชนลาวในแต่ละแขวง จุดเด่นของงานชิ้นนี้อยู่ที่การบรรยายถึงแขวงต่างๆของประเทศลาวที่ค่อนข้างละเอียด ทำให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองของแขวงต่างๆ เช่นแขวงพงสาลี แขวงหัวพัน (จำเหนือ) ที่เป็นเขตต่อต้านของขบวนการปลดปล่อยลาว ว่ามีบทบาททางการเมืองในการต่อต้านฝรั่งเศสและเป็นฐานที่มั่นสำคัญของขบวนการปลดปล่อยลาว งานชิ้นนี้จึงมีส่วนทำให้เห็นถึงบรรยากาศในช่วงทำการปฏิวัติ ว่าแต่ละแขวงในประเทศลาวมีความเคลื่อนไหวอย่างไร

เจ้าฟ้าเจ้าน้อง ผู้ต่อสู้เพื่อเอกราชของลาว (2517) โดย รุ่งมณี ซึ่งเขียนในช่วงเวลาก่อนที่ลาวจะได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2518 กล่าวถึงวีรกรรมของเจ้าสุวรรณภูมา(เจ้าฟ้า) เจ้าสุภานุวงศ์(เจ้าน้อง) ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้เพื่อเอกราชของลาว เป็นงานเขียนที่มีรูปแบบ

คล้ายบันทึก มีการใช้อารมณ์และความรู้สึกมากพอสมควร โดยเฉพาะความเคียดแค้นที่มีต่อฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา รวมไปถึงความอาลัยอาวรณ์ต่อคนลาวที่ต้องเสียชีวิตในสงคราม ทำให้เห็นภาพของสงครามระหว่างลาวกับฝรั่งเศสหรือสหรัฐอเมริกาชัดเจนมากขึ้น

ฟ้ามืดเหนือแผ่นดินลาว (2520) โดย 308 (ชาย ขวลิขิต) เป็นหนังสือให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิวัติลาวในมุมมองที่แตกต่างจากงานเขียนเล่มอื่นๆ ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นการโจมตีลาวฝ่ายซ้าย กล่าวหาว่าลาวฝ่ายซ้ายเป็นพวกโจรคอมมิวนิสต์ ทำลายสถาบันสงฆ์ ทำลายสถาบันกษัตริย์ที่อยู่คู่ประเทศลาวมาหลายปี ซึ่งมีตัวอย่างหลายเรื่อง เช่น การที่พวกฝ่ายซ้ายบังคับให้วัดต่างๆ เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยให้พระสงฆ์เป็นผู้สอน ซึ่งเป็นเรื่องที่สร้างความลำบากใจกับพระมาก หรือการที่ทหารของฝ่ายซ้ายฆ่าชาวบ้านด้วยความป่าเถื่อน ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ภาพรวมของหนังสือเล่มนี้แล้วคู่มือคติกับลาวฝ่ายซ้ายอย่างรุนแรง พยายามเสนอภาพของลาวฝ่ายซ้ายว่าเป็นพวกโจรโหดร้าย ทำให้ประเทศลาวพินาศ จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าหนังสือเล่มนี้ลาวฝ่ายขวาอาจสร้างขึ้นเพื่อโจมตีลาวฝ่ายซ้าย แต่อย่างไรก็ดีหนังสือเล่มนี้ทำให้เห็นแนวคิดของลาวฝ่ายขวาที่มีต่อลาวฝ่ายซ้าย การใช้สื่อโจมตีเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นรนิติ เศรษฐบุตร และสุจิตต์ วงษ์เทศ เขียน ลาว 10 ปีหลังปฏิวัติ (2532) โดยนำเสนอถึง สภาพ บ้านเมือง สังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศลาวหลังจากที่ทำการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองแล้ว โดยเนื้อหาจะเน้นไปในเชิงท่องเที่ยว ซึ่งผู้เขียนได้ไปเยี่ยมชมสถานที่สำคัญต่างๆ ของประเทศลาว เช่น หุ่นไหหิน วัดต่างๆ ในหลวงพระบาง ฯลฯ มีการกล่าวถึงการทำสงครามเพื่อแย่งชิงความเป็นผู้นำประเทศระหว่างลาวเวียงจันทน์และขบวนการปลดปล่อยลาว ซึ่งทำให้เห็นความขัดแย้งกันเองภายในประเทศหลังจากที่ได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสแล้ว ซึ่งจุดนี้เองจะทำให้เข้าใจในเพลงปฏิวัติลาวมากขึ้น

เจ้าสุภานุวงศ์ผู้นำปฏิวัติ (2533) โดยสถาบันวิทยาศาสตร์สังคม ได้รวบรวมเอาบทความของคนลาวและคนต่างประเทศที่เขียนถึงเจ้าชายแดง(เจ้าสุภานุวงศ์)ผู้นำแนวลาวยุติการ โดยกล่าวถึงชีวิตในวัยเยาว์ การศึกษา ความเป็นผู้นำในการปฏิวัติ และภารกิจในการต่อสู้เพื่อประเทศลาว เช่น การรบกับพวกฝรั่งเศสที่เมืองท่าแขกจนตัวของท่านได้รับบาดเจ็บ ฯลฯ ความมีน้ำใจต่อมิตรสหาย ความเป็นผู้รู้ในลัทธิคอมมิวนิสต์ และมีความแน่วแน่ในการปลดปล่อยประเทศลาว ทำให้เห็นถึงความรักความศรัทธาของประชาชนลาวที่มีต่อเจ้าสุภานุวงศ์และภารกิจของลาวฝ่ายซ้ายที่นำโดยเจ้าสุภานุวงศ์ในการปลดปล่อยประเทศ ทำให้มีความรู้ในเรื่องการปฏิวัติของลาวดียิ่งขึ้น

ลีลา วีระวงส์ เขียน ประวัติศาสตร์ลาว (2540) กล่าวถึงประวัติศาสตร์ลาวตั้งแต่การก่อตั้งอาณาจักร จนกระทั่งลาวถูกสยามปกครอง และถูกฝรั่งเศสปกครองในเวลาต่อมา ในปีพ.ศ.

2484 ฝรั่งเศสต้องการให้คนลาวนับถือฝรั่งเศส เพราะไทยมักจะเรียกร่องเอาดินแดนลาวคืนจากฝรั่งเศสอยู่เสมอ ฝรั่งเศสเกรงว่าคนลาวจะหันไปนับถือไทย จึงพยายามเอาใจคนลาวโดยวิธีต่างๆ เช่น ส่งเสริมการศึกษา การกีฬา การปกครอง การอักษรศาสตร์ การโฆษณา ฯลฯ รวมไปถึงการแต่งเพลงชาติและเพลงปลุกใจขึ้นอีกหลายเพลง จุดนี้ทำให้เห็นถึงกำเนิดของเพลงปฏิวัติและสำนึกความเป็นชาตินิยม ที่เริ่มจะเกิดขึ้น โดยที่ฝรั่งเศสเป็นผู้วางรากฐานไว้นั่นเอง

เจ้าเพชรราชบรุชเหล็กแห่งราชอาณาจักรลาว (2542) โดย มหาสิลา วีระวงส์ เสนอประวัติของเจ้าเพชรราชผู้ซึ่งเป็นหนึ่งในขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชของลาว คนลาวได้ยกย่องท่านเป็นวีรบุรุษ ชาวบ้านโดยทั่วไปขนานนามท่านว่า บรุชเหล็กแห่งราชอาณาจักรลาว เพราะท่านมักจะไปปราบสัตว์ร้ายต่างๆ เช่น จระเข้ เสือ ช้าง กระตัง ฯลฯ ที่มาทำความเดือดร้อนให้กับราษฎรของพระองค์ด้วยตัวของพระองค์เอง และท่านยังเป็นผู้ประกาศเอกราชให้กับประเทศลาวร่วมต่อต้านฝรั่งเศส หนังสือเล่มนี้จึงทำให้เห็นถึงความศรัทธาของคนลาว ที่มีต่อเจ้าเพชรราชและบทบาทสำคัญของเจ้าเพชรราชในการปลดปล่อย ซึ่งทำให้เข้าใจในการเมืองการปฏิวัติของลาวได้พอสมควร

สุวิทย์ ชีระสาควัต เขียน **ประวัติศาสตร์ลาว 1779-1975 (2543)** ผู้เขียนได้เน้นถึงประวัติศาสตร์ลาวในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ในช่วง ค.ศ.1779-1975 ยุคที่ตกเป็นอาณานิคมของไทย ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเศรษฐกิจของลาวเติบโตช้ามาก แม้ว่าลาวจะได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสแล้ว แต่ก็มีความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝ่ายขวาที่เวียงจันทน์ และฝ่ายซ้ายขบวนการปะเทดลาว ทำให้เกิดการทำสงครามกันบ่อยครั้ง จนประชาชนลำบากในการทำมาหากิน นอกเหนือจากนี้งานชิ้นนี้ได้สรุปเหตุการณ์ทางการเมืองของลาวในช่วงต่อต้านอำนาจของฝรั่งเศส จนถึงปฏิวัติ 1975 ได้อย่างละเอียดและเข้าใจได้โดยง่าย ทำให้เกิดความเข้าใจในพัฒนาการทางการเมืองของลาวได้มากขึ้น

ธีระวิทย์ อิศร เสมแย้ม และทานตะวัน มโนรมย์ เขียน **ความสัมพันธ์ไทย-ลาว ในสายตาคนลาว (2544)** งานเขียนนี้แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของคนลาวที่มีต่อคนไทยในหลายๆด้าน เช่น ความสัมพันธ์ของคนไทยและลาวในปัจจุบันเป็นไปในทางบวกหรือลบ คนลาวมีความไว้วางใจคนไทยมากน้อยเพียงใด รวมไปถึงความขัดแย้งระหว่างไทยและลาวที่มีในอดีต เช่น กรณีพิพาทที่บ้านร่มเกล้า หรือกรณีด่านช่องเม็กวังเต่า ฯลฯ ซึ่งเหตุการณ์เหล่านั้นส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-ลาวในปัจจุบันอย่างไร ผู้เขียนได้ทำการวิจัยโดยเน้นไปที่การสัมภาษณ์และแบบสอบถามเป็นหลัก พร้อมกับยกเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีผลต่อความสัมพันธ์ไทย-ลาว ทั้งในทางประวัติศาสตร์ เช่น เรื่องเจ้าอนุวงศ์ หรือกรณีที่ว่านิโคล เทริโอ (นักร้องชาวไทย) ถูกผู้หญิงลาว ฯลฯ แล้วดูว่าสิ่งที่เกิดขึ้น ทำให้เห็นว่าคนลาวรู้สึกอย่างไรกับคนไทย ซึ่งงานชิ้นนี้มีส่วนทำให้

เข้าใจ ความคิดและทัศนคติของคนลาวที่มีต่อคนไทย และประวัติศาสตร์เหตุการณ์บ้านเมืองของลาวเองได้ดีมากขึ้น

วิภา อุตมฉันทน์ เขียน ผลกระทบของลัทธิอนุวินัยและโทรทัศน์ข้ามพรมแดนระหว่างไทย-ลาว (2544) กล่าวว่าคลื่นวิทยุและโทรทัศน์ของประเทศไทยนั้นส่งผลกระทบต่อ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมประเพณีต่างๆของลาว ดังตัวอย่างเช่น ประชาชนลาวในเขตเวียงจันทน์ นิยมดูละครหลังข่าวของไทย หรือเด็กวัยรุ่นของลาวก็นิยมดูรายการเพลง แฟชั่น ของไทย เมื่อคุณแล้วก็เกิดการเลียนแบบ ซึ่งมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมของลาว เช่น ผู้หญิงลาวนั้นมีวัฒนธรรมการนุ่งซิ่น เมื่อได้รับอิทธิพลจาก ดารา นักร้องของไทย ก็หันมานุ่งกางเกงยีนส์ เป็นต้น ปัจจุบันรายการโทรทัศน์และวิทยุของลาวแทบจะไม่ได้ได้รับความนิยมเลย เพราะนอกจากรายการต่างๆของไทยที่มีความหลากหลายและน่าสนใจในสายตาคนลาวแล้ว รายการโทรทัศน์และคลื่นวิทยุของลาวก็ไม่มี ความหลากหลาย ฉายแต่หนึ่งและรายการซ้ำๆกัน ปัญหาดังกล่าวยังคงเป็นปัญหาที่รัฐบาลพยายามแก้ไขให้ประชาชนลาวเกิดความรักในประเพณี วัฒนธรรมของตน ไม่อยากให้อิทธิพลของ ไทยเข้าครอบงำ จากอิทธิพลของสื่อต่างๆ จากประเทศไทยนั้นมีผลต่อการคงอยู่ของเพลงปฏิวัติลาวด้วยเช่นกัน เพราะถ้าเด็กรุ่นใหม่หันมานิยม นักร้องไทย เพลงไทย กันมากขึ้น เพลงปฏิวัติก็จะไม่ค่อยได้รับความนิยม สนใจ แต่ในปัจจุบันรัฐบาลมีการณรงค์ให้เด็กลาวรู้จักเพลงปฏิวัติ เช่น ตามโรงเรียนมีการฝึกให้เด็กร้องเพลงปฏิวัติพร้อมกับมีทำนองประกอบเพลงอีกด้วย เป็นการปลูกฝังให้เด็กๆเกิดจิตสำนึกรักชาติ แสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐบาลลาวในการสร้างสำนึกความเป็นชาติ

พิมพ์รด พิพัฒน์กุล วิทยานิพนธ์ บทบาทของรัฐบาลและผู้นำทางการเมืองไทยต่อ ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชลาวระหว่าง พ.ศ.2483-พ.ศ.2492 (2544) ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงบทบาทของ รัฐบาลและผู้นำทางการเมืองไทย ในการส่งเสริมแนวคิดชาตินิยม และให้ความช่วยเหลือ คณะ กู่อิสระภาพลาว เสรีลาว และลาวอิสระในช่วงที่ฝรั่งเศสกลับมายึดลาวเป็นครั้งที่ 2 โดยลาวอิสระก็ อพยพมาตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นในประเทศไทย รัฐบาลไทยก็ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ นอกจากนี้ งานชิ้นนี้ยังทำให้เห็นถึงความพยายามของฝรั่งเศสที่สร้างสำนึกความเป็นชาติลาว แยกลาวออกจาก ไทย ทำให้คนลาวเกลียดชังคนไทยและหันมายกย่องฝรั่งเศส มีการปิดกั้นสื่อต่างๆของไทยมิให้คน ลาวรับรู้ เพราะกลัวว่าคนลาวจะอพยพไปเมืองไทยและไปร่วมกับไทยต่อต้านฝรั่งเศส ซึ่งจุดนี้เอง แสดงให้เห็นถึงกำเนิดของชาตินิยมลาวที่มีฝรั่งเศสเป็นผู้วางรากฐานไว้ให้

ประวัติศาสตร์ฉบับกระทรวงศึกษาธิการลาว(2545) แปลโดย สมชาย นิลอาธิ ซึ่งเป็น ประวัติศาสตร์ลาวที่ทางกระทรวงศึกษาธิการของลาวได้จัดทำขึ้นและให้นักเรียนลาวชั้นอุดม 3 (เท่ากับ ม.6 ของไทย) เรียนในวิชาประวัติศาสตร์ลาว เนื้อหาโดยรวมจะเน้นหนักไปที่การต่อสู้ของ

ประชาชนลาวเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชจากฝรั่งเศส มีการกล่าวถึงวีรบุรุษของลาว เช่นเจ้าอนุที่พยายามทำให้คนลาวเป็นอิสระจากสยาม พ่อกะควดและองค์กมมะดำ ผู้มีบทบาทในการนำประชาชนต่อสู้กับฝรั่งเศส ฯลฯ ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดนั้นพยายามปลุกฝังให้คนลาวมีความรักในประเทชาติ หวงแหนแผ่นดินที่เกิด โดยใช้ฝรั่งเศสเป็นศัตรูของชาติ บรรยายถึงความโหดร้ายของฝรั่งเศสที่ทำกับคนลาว ซึ่งเป็นวิธีการในการสร้างสำนึกความเป็นชาติที่ใช้การสร้าง “คนอื่น” ขึ้นมา แบบเรียนนี้จึงสะท้อนความเป็นชาตินิยมลาวอย่างชัดเจน

โครงการสารคดี ลาวตอนล่าง “สะพานนะเขต สาละวัน เซกอง จำปาสักและอัตตะปือ ห้าแขวงลาวตอนล่าง” (2545) เขียนโดย ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์และคณะ งานชิ้นนี้เป็นงานเขียนเชิงสารคดี โดยศึกษาในเขตประเทศลาวตอนล่าง เน้น 5 แขวงสำคัญคือ สะพานนะเขต สาละวัน เซกอง จำปาสักและอัตตะปือ โดยดูถึงชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรม ศาสนาความเชื่อ ฯลฯ ของคนลาวในห้าแขวงดังกล่าว และที่น่าสนใจเป็นพิเศษคือ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของแต่ละแขวง รวมถึงการเกิดขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียง เช่น ขบวนการต่อสู้ภายใต้การนำของพ่อกะควด และขบวนการต่อสู้ภายใต้การนำขององแก้วก๊อบกมมะดำ ซึ่งอยู่ในแขวงสะพานนะเขต งานชิ้นนี้มีส่วนทำให้เห็นถึงบทบาทความสำคัญของ 5 แขวงลาวตอนล่างได้ดีมากขึ้น

ในความทรงจำของพุมิ วงวิจิต (2546) โดย พิชณ จันทร์วิทัน หนังสือนี้เป็นบันทึกความทรงจำท่านพุมิ วงวิจิต ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในการต่อสู้เพื่อต้องการให้ลาวได้รับเอกราชอย่างแท้จริง โดยเล่าถึงชีวิต วัยเด็ก การเข้าทำงานกับพวกฝรั่งเศส เป็นผู้ปกครองแขวงต่างๆ และเป็นแกนนำสำคัญในขบวนการลาวอิสระ ทำให้เห็นถึงความคิดและความตั้งใจของท่านพุมิในการที่จะทำให้ลาวได้รับเอกราช รวมไปถึงสภาพสังคมและการเมืองลาวที่อยู่ในสภาพที่ย่ำแย่ เพราะนอกจากจะต้องสู้กับอำนาจของฝรั่งเศสแล้วยังต้องสู้กับคนลาวด้วยกันเอง ระหว่างลาวฝ่ายซ้ายและลาวฝ่ายขวา ทำให้คนลาวเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ซึ่งท้ายที่สุดลาวฝ่ายซ้ายก็ยึดอำนาจได้สำเร็จตั้งแต่ปีพ.ศ.2518 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการปลุกกระดมทางความคิดโดยพวกลาวฝ่ายซ้ายที่อยู่ในแขวงหัวพันและพงสาลี มีการปลุกกระดมแนวคิดรักชาติ การร้องเพลงปฏิวัติ แสดงให้เห็นถึงการสร้างสำนึกเกี่ยวกับชาติผ่านเพลงปฏิวัติลาวได้อย่างชัดเจน

พิชณ จันทร์วิทัน เขียน กงสุลไทยในเมืองลาว (2548) เป็นการเล่าถึงประสบการณ์ตรงของผู้เขียนที่ได้ไปเป็นทูตในประเทศลาว เนื้อหาจะเป็นไปในเชิงท่องเที่ยว บรรยายถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ อาหาร ของคนลาวในแต่ละแขวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแต่ละแขวงก็จะมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการทำสงครามเพื่อปลดปล่อยชาติ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเพราะถ้าเราเข้าใจบรรยากาศของสงครามเพื่อเรียกร้องเอกราช เราจะสามารถเข้าใจเพลงปฏิวัติลาวได้ลึกซึ้งเช่นกัน

2. เอกสารและงานวิจัยที่ใช้เป็นข้อมูลเพื่อวิเคราะห์การสร้างความหมายของชาติลาว

วิทยานิพนธ์ ขบวนการกู้ชาติลาว ศึกษากรณี “ลาวอิสระ” ในระหว่างค.ศ.1945-1949 (2539) โดย สุทัศน์ มั่งไธสง ได้กล่าวถึงความเคลื่อนไหวของขบวนการกู้ชาติลาวในช่วงที่ลาวตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสและญี่ปุ่น เช่น ขบวนการของกลุ่มองแก้ว งามมะคำ กลุ่มครุคำ ฯลฯ แต่จะเน้นไปที่ขบวนการลาวอิสระ โดยบทบาทของลาวอิสระในการประกาศเอกราชให้กับลาวเมื่อค.ศ.1945 ซึ่งเจ้าเพชรราชเป็นผู้นำการประกาศเอกราชในครั้งนั้น รวมไปถึงการสลายตัวของขบวนการลาวอิสระ เพราะถูกฝรั่งเศสปราบปรามอย่างหนัก รวมทั้งใช้การกดดันระหว่างประเทศ เพราะมีช่วงหนึ่งที่ลาวอิสระได้ไปขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลไทย แต่ฝรั่งเศสก็ไปกดดันไทยมิให้ช่วยเหลือลาวอิสระในเวลาต่อมา ซึ่งสุดท้ายขบวนการลาวอิสระ ก็แตกเป็น 3 ฝ่าย เจ้าเพชรราชประทับอยู่ที่ประเทศไทย เจ้าสุวรรณภูมากลับไปนอน้อมกับฝรั่งเศส เจ้าสุภานุวงศ์หันไปขอความช่วยเหลือจากเวียดนามและก่อตั้งลาวอิสระขึ้นมาใหม่โดยหวังจะให้ลาวได้รับเอกราชอย่างแท้จริง จากงานชิ้นนี้ทำให้เห็นถึงพัฒนาการของลาวอิสระ รวมถึงความเคลื่อนไหวทางการเมือง การดำเนินงานและวิธีการต่อสู้ของขบวนการลาวอิสระ ซึ่งมีส่วนช่วยให้เข้าใจในเพลงปฏิวัติได้ดีมากขึ้น

สมเกียรติ วันทะนะ เขียน อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย (2544) นำเสนออุดมการณ์ทางการเมืองที่ยังมีบทบาทและอิทธิพลในสังคม ได้แก่ ลัทธิเสรีนิยม ลัทธิอนุรักษนิยม ลัทธิสังคมนิยม ลัทธิฟาสซิสต์ ลัทธิชาตินิยม ลัทธิอนาธิปไตยนิยม ลัทธิสตรีนิยม ลัทธินิเวศนิยม และลัทธิประชาธิปไตย โดยกล่าวถึงความเป็นมาและความหมายของแต่ละลัทธิอย่างละเอียด ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยก็คือ ลัทธิชาตินิยม โดยชี้ให้เห็นถึงชาติในหลายความหมาย ชาติในทางการเมือง ชาติในทางวัฒนธรรม และชาติในทางจิตวิทยา นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการเกิดชาตินิยมแบบต่อต้านการล่าอาณานิคม โดยเมืองขึ้นทั้งหลายมีจุดประสงค์ที่ต้องการปลดแอกชาติจากเจ้าอาณานิคม ซึ่งชาตินิยมลาวก็เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสด้วยเช่นกัน งานชิ้นนี้มีส่วนทำให้เห็นภาพชาตินิยมลาวชัดเจนขึ้น

ปณิธา สระวาสี วิทยานิพนธ์ การสร้างสำนึกความเป็นชาติของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยผ่านแบบเรียนชั้นประถมศึกษา ตั้งแต่ ค.ศ.1975-2000 (2546) ได้ศึกษาถึงสำนึกความเป็นชาตินิยมที่พบในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา ซึ่งสาระสำคัญที่น่าสนใจคือ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงการก่อตัวของสำนึกความเป็นชาติของคนลาว โดยใช้แบบเรียน เพลงชาติ พิธีกรรม อนุสาวรีย์ ฯลฯ เป็นเครื่องมือในการสร้างชาติ เช่นในแบบเรียนชั้นประถมของลาว ได้พยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นลาวว่า คนลาวมีความสามัคคี มีความรักหวงแหนประเทศ รวมไปถึง

ถึงความรักในผู้นำประเทศ ฯลฯ หรือในเพลงชาติลาวที่ใช้ในปัจจุบัน ก็มีการเน้นในเรื่องของความสามัคคีของประชาชนลาว ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าใดก็ตามที่อยู่ในดินแดนลาว ทุกคนก็เป็นคนลาวเหมือนกัน มีสิทธิเท่าเทียมกัน ความรักและสามัคคีกัน เป็นต้น ซึ่งความเป็นลาวที่รัฐพยายามสร้างขึ้นนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ และเพลงปฏิวัติก็ถือเป็นทางหนึ่งที่รัฐได้สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการสร้างสำนึกความเป็นชาติลาวด้วยเช่นกัน

ชาตินิยมและหลังชาตินิยม โดย ชีรยุทธ บุญมี (2547) เสนอความเป็นมาของชาติที่มีหลายรูปแบบ ความต่างกันของแนวคิดเรื่องชาติระหว่างสำนัก modernist และ primordialist ซึ่งฝ่ายแรกเชื่อว่าชาติเป็นผลผลิตของยุคสมัยใหม่ เน้นการเกิดชาติที่ตัดขาดจากอดีตโดยสิ้นเชิง ฝ่ายหลังเชื่อว่า ชาติมีที่มาจากรากเหง้าในอดีตที่เก่าแก่กว่าการก่อเกิดของยุคสมัยใหม่ รวมไปถึงพัฒนาการของชาตินิยมในยุโรปและเอเชีย ซึ่งงานเขียนเล่มนี้ช่วยให้เข้าใจแนวคิดเรื่องชาติและชาตินิยมได้ดียิ่งขึ้น และทำให้สามารถเข้าใจถึงสำนึกชาติลาวได้เช่นกัน

คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ เขียน **ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ (2548)** ได้เสนอประวัติศาสตร์ลาวในหลายมุมมอง โดยใช้หลักฐานต่างๆ เช่น พงศาวดาร แบบเรียน เอกสารต่างๆ ซึ่งเป็นของลาวเอง และใช้หลักฐานจากนักเดินทางชาวตะวันตกที่ได้เข้ามาในลาวและทำการบันทึกเหตุการณ์ต่างๆไว้ หรือหลักฐานจากประเทศเพื่อนบ้านทั้งไทยและเวียดนาม ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ต่างๆกับประเทศลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำให้เห็นถึงการก่อตัวของสำนึกความเป็นชาติลาวผ่านงานเขียนในรูปแบบของประวัติศาสตร์และพงศาวดาร เช่นประวัติศาสตร์ลาวที่รับรู้กันในช่วงสมัยราชอาณาจักร ถูกสร้างขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับ เจ้ามหาชีวิต ศาสนาพุทธชาติ แต่เมื่อลาวเปลี่ยนระบอบการปกครอง ประวัติศาสตร์ลาวก็ถูกสร้างขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ให้คนลาวรับรู้ว่าชาติลาวตั้งอยู่ได้ก็เพราะพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ถ้าไม่มีพรรคก็ไม่มีชาติในวันนี้ เป็นต้น

อัตลักษณ์ วิถีความคิดของคนไทยและคนลาวจากวรรณกรรมแบบเรียน รายงานวิจัย โดย สุภาพร คงศิริรัตน์ (2548) ได้เสนอถึงอัตลักษณ์ของคนไทยและคนลาวที่ปรากฏในวรรณกรรมแบบเรียน โดยมีการเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกันและต่างกันของอัตลักษณ์ไทย-ลาว จุดที่น่าสนใจก็คือ อัตลักษณ์ของลาวที่รัฐพยายามสร้างผ่านแบบเรียนชั้นประถม เพื่อให้เด็กนักเรียนเกิดจิตสำนึกว่า คนลาวจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้ คือ ความสามัคคี ความรักและความภาคภูมิใจในชาติ ความภาคภูมิใจในรัฐบาลและผู้นำประเทศ ความมีสุขภาพอนามัยที่ดี การเคารพเชื่อฟังผู้มีอาวุโส ความรับผิดชอบ ความกตัญญูกตเวที ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเกื้อกูลกัน ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และความภาคภูมิใจใจศิลปหัตถกรรม อัตลักษณ์ดังกล่าวถูกบรรจุในแบบเรียนชั้นประถม เพื่อปลูกฝังให้กับเด็กนักเรียนลาวได้รับรู้ ถือเป็น

การสร้างจิตสำนึกรักชาติ ซึ่งในบทเพลงปฏิวัติก็สะท้อนอัตลักษณ์ลาวบางอย่างที่เหมือนกันกับแบบเรียน เช่น ความสามัคคี หรือ ความรักและความภูมิใจในประชาชาติ เป็นต้น งานชิ้นนี้จึงมีส่วนทำให้เห็นถึงการสร้างสำนึกความเป็นชาติลาวได้กว้างขวางมากขึ้น

3. งานเขียนที่เกี่ยวข้องกับเพลงปฏิวัติ

วิทยานิพนธ์ เพลงปลุกใจไทย (พ.ศ.2475-2525): การวิเคราะห์ทางการเมือง (2528) โดย สิรินคร กิรติบุตร ได้นำเพลงปลุกใจไทยมาวิเคราะห์ เนื้อหา ทำนอง เครื่องดนตรีที่นำมาใช้บรรเลง พยายามพิสูจน์ให้เห็นว่าเพลงปลุกใจมีส่วนช่วยในการปกครอง ทางการเมือง การสร้างชาตินิยมของไทย สะท้อนภาพทางการเมืองไทยในยุคต่างๆ โดยเฉพาะในยุคที่จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็น นายกรัฐมนตรีมีการใช้เพลงปลุกใจมากที่สุด เพราะเป็นช่วงที่กำลังสร้างชาตินิยม สิ่งที่น่าสนใจของงานชิ้นนี้คือหลักการวิเคราะห์เพลง นอกจากจะมองที่เนื้อหาของเพลง ในเรื่องของเครื่องดนตรี และทำนองเพลงปลุกใจ จะมีการอธิบายค่อนข้างละเอียดถึงการนำมาใช้ให้เกิดความสัมพันธ์กับเนื้อหาของเพลงอีกด้วย ซึ่งเป็นจุดที่น่าสนใจและเหมาะสมเป็นแนวทางในการนำไปวิเคราะห์เพลงปฏิวัติลาวต่อไป

วิทยานิพนธ์ การศึกษาบทเพลงเพื่อชีวิตที่เกี่ยวข้องกับขบวนการนักศึกษา ช่วง 2516-2519 (2531) โดย จรูญรัตน์ สุวรรณภูษิต ภาพรวมของงานชิ้นนี้แสดงให้เห็นถึงพลังของเพลงเพื่อชีวิตที่มีผลทางความคิดของประชาชน สามารถต่อรองอำนาจของรัฐและสะท้อนสภาพทางการเมืองและสังคมไทยในขณะนั้น รวมถึงความคิดของนักแต่งเพลง รูปแบบของเพลงเพื่อชีวิตจะมีความคล้ายกับเพลงปฏิวัติลาวมาก เช่น การขับไล่จักรวรรดินิยม สะท้อนความยากจนของการถูกกดขี่ ต้องการให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม งานชิ้นนี้ยังกล่าวอีกว่าการใช้เพลงเพื่อชีวิตถือเป็นเครื่องมืออย่างดีในการเผยแพร่อุดมการณ์และสามารถปลุกกระดมความคิดของประชาชนได้ดี

วิทยานิพนธ์ ศึกษาบทบาทของเพลงลูกทุ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิต วิเคราะห์เนื้อหาของเพลงลูกทุ่งในช่วงปี พ.ศ.2532-2533 (2534) โดยบุบผา เมฆศรีทองคำ นำเพลงลูกทุ่งมาวิเคราะห์ถึงในเรื่องต่างๆเช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความรักชาติ ค่านิยมเรื่องเพศ การแสดงออกในเรื่องความรัก ฯลฯ รวมไปถึงเนื้อหาของบทเพลงที่สะท้อนถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 จุดที่น่าสนใจในวิทยานิพนธ์เล่มนี้คือ แนวทางในการวิเคราะห์บทเพลง ทั้งเนื้อเพลง ทำนอง ฯลฯ ซึ่งเหมาะสมเป็นแนวในการทำวิจัยเพลงปฏิวัติลาวต่อไป

ร้อยบทเพลง ร้อยดวงจิตนักปฏิวัติ (2546) โดย คณะกรรมการโครงการบันทึกและเผยแพร่ประวัติศาสตร์งานเพลงปฏิวัติ เป็นการรวบรวมบทเพลงปฏิวัติของไทยที่มีมาช้านาน ใน

ทุกบทเพลงนั้นแฝงไปด้วย ความหวัง ปรัชญาความคิด อุดมการณ์และวิญญานแห่งการต่อสู้ ปฏิวัติ เน้นถึงความสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ รวมทั้งเผยความโหดร้ายของรัฐบาลเผด็จการ แม้งานชิ้นนี้จะมีได้มีความเกี่ยวข้องกับเพลงปฏิวัติลาวโดยตรง แต่ก็ทำให้เห็นถึงรูปแบบของเพลง ปฏิวัติ โดยเฉพาะเนื้อหาของเพลงที่มีการสรรเสริญวีรกรรมของคณะปฏิวัติ ความสามัคคี ความ กล้าหาญ และประณามการกระทำอันโหดร้ายของรัฐบาล ซึ่งตรงจุดนี้เพลงปฏิวัติไทยและเพลง ปฏิวัติลาวมีความคล้ายคลึงกัน สามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาเพลงปฏิวัติลาวต่อไป

กรอบแนวคิด

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดเรื่องชาติ สำนักความเป็น ชาติลาวและความเป็นมาของเพลงปฏิวัติลาว ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสำนักชาติลาวใน บทเพลงปฏิวัติ ซึ่งในแต่ละยุคเพลงก็จะมีจุดเน้นที่ต่างกันออกไป โดยสามารถแสดงให้เห็นดัง กรอบแนวคิดต่อไปนี้

เพลงปฏิวัติสมัยต่อต้านฝรั่งเศส เพลงปฏิวัติสมัยต่อต้านอเมริกา เพลงปฏิวัติยุคปลดปล่อย

